

Institucija ombudsmena/ombudsmana
za ljudska prava Bosne i Hercegovine

Институција омбудсмена/омбудсмана
за људска права Босне и Херцеговине

Specijalno izvješće

Djeca u konfliktnim razvodima

uz potporu

Save the Children

Banja Luka, studeni 2013.

Mišljenja i stavovi izneseni u ovom izvješću su stavovi Institucije ombudsmena za ljudska prava BiH i ne predstavljaju obvezno stav Save the Children.

KAZALO

I. UVOD	5
II. CILJEVI I METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA	6
III. DOSADAŠNJA ISKUSTVA OMBUDSMANA/POJEDINAČNI PREDMETI	9
3.1. Problem izdavanja putne isprave	9
3.2. Međunarodne otmice djece i alimentacija.....	11
3.3. Održavanje neposrednih/osobnih kontakata roditelja i djece	12
3.4. Alimentacijska potraživanja	15
IV. PRAVNI I INSTITUCIONALNI OKVIR U BiH	17
4.1. Međunarodni standardi.....	17
4.2. Domaći pozitivni propisi	20
V. REZULTATI ISTRAŽIVANJA	27
5.1. Konzultativni sastanci s predstavnicima nevladinih organizacija	27
5.2. Konzultativni sastanci s predstavnicima sudova.....	30
5.3. Konzultativni sastanci s predstavnicima policije.....	32
5.4. Konzultativni sastanci s tužiteljima.....	32
5.5. Posebna suradnja s CSR	32
5.6. Situacijska analiza stanja u oblasti konfliktnih razvoda na temelju podataka dobijenih od svih CSR i mjerodavnih službi u BiH	36
5.7. Mjerodavnosti i postupanja Ministarstva pravde Bosne i Hercegovine.....	41
5.8. Radni sastanak Ombudsmana i ravnateljica CSR (Bihać, Tuzla, Sarajevo, Banjaluka, Mostar, Brčko) .	43
VI. GENERALNI ZAKLJUČCI I ZAPAŽANJA OMBUDSMANA BiH	44
VII. PREPORUKE OMBUDSMANA BiH	46
Dodatak I	48
Dodatak II	53
Dodatak III	54
Dodatak IV	57

I UVOD

Jedan od temeljnih mehanizama rada i djelovanja Institucije ombudsmana za ljudska prava BiH (u daljnjem tekstu Ombudsmani BiH) i Odjela za praćenje prava djece jeste rad na pojedinačnim predmetima, žalbama roditelja nezadovoljnih radom sudova, tužiteljstava, tijela skrbništva ili drugih mjerodavnih tijela, zbog neostvarivanja svojih roditeljskih prava. Koristimo se prilikom da istaknemo kako se Ombudsmanima BiH obraćaju roditelji, a vrlo rijetko djeca, što predstavlja dovoljan motiv da se poduzimaju dodatni napor radi promoviranja prava djeteta i zagovaranja za snažniji glas djece u našem društvu, posebice stoga što se od osnivanja Odjela najveći broj žalbi tiče upravo prava djece u tzv. konfliktnim razvodima. S obzirom na učestalost ovoga problema, Ombudsmani sa sigurnošću konstatiraju da su u pitanju problemi koji dovode u izrazito nepovoljan položaj velik broj djece. Za svako je dijete razvod braka njegovih roditelja veoma stresno iskustvo koje nesumnjivo izaziva jake emocionalne reakcije, a, nažalost, često smo svjedoci da roditelji svojim ponašanjem djeci dodatno otežavaju proživljavanje toga iskustva, zbog vlastite nemogućnosti suočavanja sa situacijom u kojoj su se našli i nespremnosti da preuzmu odgovornost za razvitak odnosa s djetetom i bivšim partnerom.

Višegodišnje praćenje rada i načina na koje mjerodavne institucije reagiraju u slučajevima povrede prava djeteta tijekom i nakon razvoda roditelja, uključujući i prekid izvanbračne zajednice, jasno ukazuju na to da je manipulacija djecom u postupcima razvoda braka veoma česta. Također, jasno je uočeno da postojeća zakonska i stručna rješenja ne osiguravaju zaštitu djeteta i njegovih prava, primjerice, kada je jedan roditelj istrajan u namjeri da drugog roditelja isključi iz djetetovog života ili da ga ometa u vršenju roditeljskih dužnosti i slično.

Imajući u vidu aktualnost i važnost problema, Ombudsmani BiH su radeći na ovome izvješću željeli potaknuti institucije i stručnjake, koji su uključeni u postupke rješavanja o zaštiti prava djeteta u slučajevima razvoda braka roditelja, na bolju međusobnu povezanost i suradnju, te na promišljanje i pronalaženje djelotvornih mehanizama zaštite prava djece. Na samom početku, Ombudsmani napominju da izradi ovoga izvješća, kao i rješavanju pojedinačnih žalbi roditelja u ovoj oblasti, pristupaju rukovodeći se najboljim interesom djeteta, vodeći, prije svega, računa o PRAVIMA DJETETA.

II CILJEVI I METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

Ombudsmeni BiH neovisna je institucija uspostavljena radi promoviranja dobre uprave i vladavine prava, zaštite sloboda fizičkih i pravnih osoba, kako je zajamčeno Ustavom BiH i međunarodnim sporazumima, koji se nalaze u dodatku Ustava. Na temelju mjerodavnosti Institucije utvrđene u Zakonu o ombudsmanu BiH, Ombudsmeni su razvili strateške ciljeve, kako bi se postigla misija i vizija institucije, a to su, između ostaloga, što učinkovitija zaštita i promoviranje ljudskih prava i suradnja s institucijama i tijelima Bosne i Hercegovine, kao i suradnja s nevladinim organizacijama i građanima.

Sukladno Zakonu o ombudsmanu za ljudska prava Bosne i Hercegovine u mjesecu lipnju 2009. godine s radom je započeo Odjel za praćenje prava djece. Odjel predstavlja nacionalni mehanizam koji treba osigurati ujednačavanje pristupa u ostvarivanju i zaštiti prava djece na cijelom teritoriju BiH. U žalbama izjavljenim Odjelu, kao odgovorna tijela, tijela koja krše i ugrožavaju prava djece, najčešće su označeni centri za socijalni rad, sudovi, škole, rjeđe prosvjetne/obrazovne inspekcije i mjerodavna resorna ministarstva u oblasti socijalne skrbi i dječje zaštite, kao i u oblasti obrazovanja.

Pored postupanja po pojedinačnim žalbama i registriranim predmetima, Odjel za praćenje prava djece poduzeo je niz aktivnosti i mjera radi promoviranja prava djece od kojih su svakako značajna istraživanja o pravima djece, edukacije u školama, izrada specijalnih izvješća, sudjelovanje na stručnim skupovima na kojima se raspravljalo o pravima djece, davanje mišljenja i sugestija prilikom izrade zakona, strategija i sl.

Odjel za praćenje prava djece nastoji svim svojim aktivnostima podignuti svijest odraslih (roditelja i profesionalaca) o pravima i obvezama prema Konvenciji o pravima djeteta i ostalim međunarodnim i domaćim instrumentima za zaštitu prava djeteta, ali i djece, kroz različite edukativne programe, radionice, da izradom analiza o stanju prava djece kroz pojedinačne žalbe, obilaske institucija i ustanova koje zbrinjavaju djecu, vrši procjenu stanja u njima i kontinuirano prati usklađenost domaćeg zakonodavstva s Konvencijom o pravima djeteta i ostalim međunarodnim standardima.

Odjel za praćenje prava djece vrši prijem i registriranje žalbi zbog kršenja prava i sloboda djece i postupa po tim žalbama, prima građane koji mu se obrate radi pružanja pomoći u zaštiti prava i sloboda djece, prati stanje prava i sloboda djece, priprema izvješća o stanju prava djece, pravodobno izvješćuje Ombudsmane o uočenim problemima u ostvarivanju i zaštiti ljudskih prava i sloboda djece, prati funkcioniranje zakonodavne, izvršne i sudbene vlasti od značaja za ostvarivanje prava djece, te surađuje s ostalim odjelima, posebice u slučajevima kada su kršenja prava djece u svezi s kršenjem prava građana.

Ombudsmeni BiH od osnivanja Odjela surađuju s međunarodnom nevladinom organizacijom SAVE THE CHILDREN, koja jača kapacitet Odjela, kroz osiguravanje finansijskih sredstava, ali i ljudskih resursa. Ombudsmeni sukladno Strategiji djelovanja Institucije ombudsmana za ljudska prava BiH od 2010. godine do 2014. godine, u organizaciji Save the Children prepoznaju strateškog partnera radi ostvarivanja ciljeva i implementacije aktivnosti Odjela za praćenje prava djece. Zahvaljujući ovoj suradnji, Ombudsmanima je omogućeno da provedu sveobuhvatna istraživanja.

Kada su u pitanju razvodi i refleksija razvoda na ostvarivanje prava djece razvedenih roditelja, kako je naprijed navedeno, velik broj zaprimljenih žalbi u Odjelu tiče se upravo ove problematike. Mišljenje Ombudsmana je kako je potrebno, pored utvrđivanja kršenja i ugrožavanja prava u pojedinačnim predmetima, na sustavan način pristupiti rješavanju ovoga problema, odnosno

ukazati vlastima u BiH na koji način da unaprijede ostvarivanje prava djece u ovoj oblasti. Analizom se pokušalo obuhvatiti i sudske i upravne postupke u kojima se, između ostaloga, odlučuje o pravima djece i to od pokušaja mirenja/postupka posredovanja pred tijelima skrbništva, preko pitanja u svezi s održavanjem osobnih odnosa/kontaktata djeteta s roditeljem s kojim ne živi, do brakorazvodnih parnica i postupaka izvršenja pravomoćnih presuda u dijelu koji se odnosi na izdržavanje djece, kod mjerodavnih sudova. Cilj istraživanja Ombudsmana i zajedničke suradnje s mjerodavnim tijelima jeste prepoznati i utvrditi razloge i uzroke koji dovode do kršenja prava djece u prethodno opisanim postupcima, ali i pronaći rješenja problema, te predložiti i preporučiti mjerodavnim tijelima na svim razinama vlasti na koji način stvoriti odgovarajući pravni/zakonodavni okvir, kao i da se u praksi u što većoj mjeri neutraliziraju i umanje negativne posljedice po emocionalni razvoj djece i njihovo psihofizičko zdravlje.

Ombudsmani su ocijenili da je nemoguće izraditi sveobuhvatnu analizu ove problematike bez aktivnog sudjelovanja mjerodavnih tijela skrbništva, koja predstavljaju jednu od najvažnijih karika u lancu pružanja zaštite djeci i ostvarivanja njihovih prava na području jedne lokalne zajednice, ali i mjerodavnih sudova, tužiteljstava i tijela unutarnjih poslova. Uvažavajući obveze Bosne i Hercegovine, shodno odredbama Konvencije o građanskopravnim aspektima međunarodne otmice djeteta i Konvencije o ostvarivanju alimentacijskih zahtjeva u inozemstvu, Ombudsmani su u istraživanje uključili i mjerodavno Ministarstvo pravde Bosne i Hercegovine.

Obavljeni su konzultativni razgovori s predstavnicima mjerodavnih tužiteljstava, prvostupanjskih sudova i policije u Banjaluci, Sarajevu i Mostaru, kao i s predstavnicima Ministarstva pravde BiH.

Prilikom realizacije cjelokupnog projekta, posebna je suradnja uspostavljena s centrima za socijalni rad (u daljnjem tekstu CSR) Bihać, Banjaluka, Sarajevo, Tuzla, Mostar i Brčko. Ombudsmani BiH su s ravnateljicama navedenih CSR zaključili MEMORANDUM o suradnji,¹ želeći, prije svega, ukazati na njihov značaj u ostvarivanju i zaštiti prava djeteta u BiH, a radi ostvarivanja dugoročnog zagovaranja jačanja kapaciteta CSR u BiH. Prije potpisivanja MEMORANDUMA, Ombudsmani BiH posjetili su CSR i obavili razgovore s ravnateljicama, želeći upoznati rukovodstvo s namjerama i ciljevima istraživanja, ali i radi doprinosa uspostavi dobrih odnosa i suradnje uopće.

Za potrebe istraživanja, osoblje Odjela kreiralo je upitnik koji je dostavljen svim CSR (mjerodavnim službama) u BiH. *Potpisivanjem MEMORANDUMA predstavnicima CSR iz većih gradova BiH* preuzeli su obvezu da ispune upitnike u svezi s ovim specijalnim izvješćem, s tim da je i druga vrsta upitnika bila upućena CSR, a tiče se njihovih kapaciteta, s ciljem izrade prethodno spomenutog specijalnog izvješća "Uloga centara za socijalni rad u zaštiti prava djeteta". Značaj i uloga koju CSR imaju u zaštiti prava građana nemjerljiva je i predstavlja stub u razvitku jednog društva zbog čega postoji potreba da se osigura permanentno jačanje kapaciteta CSR, a za što je preduvjet sveobuhvatna analiza trenutnog položaja CSR u BiH. Zahvaljujući uspješnoj suradnji, CSR su omogućili

¹ Duboko svjesni da se jačanje vladavine prava i poštivanje ljudskih prava u Bosni i Hercegovini može uspješno osigurati samo uz aktivno sudjelovanje i uz neposrednu suradnju i redovitu koordinaciju svih subjekata, uključujući i suradnju Ombudsmana BiH, kao nacionalnog mehanizma za zaštitu ljudskih prava s institucijama koje su orijentirane prema građanima i koje pružaju određene usluge građanima, Ombudsmani su zaključili MEMORANDUM O SURADNJI, te postigli *suglasnost da će podsticati i ostvarivati blisku suradnju i razmjenu informacija radi provođenja aktivnosti s krajnjim ciljem izrade sveobuhvatnog specijalnog izvješća „Djeca u konfliktnim razvodima“ tijekom 2013. godine, ali i za potrebe izrade drugog specijalnog izvješća „Uloga centara za socijalni rad u zaštiti prava djeteta“.* Ombudsmani BiH i CSR surađivali su na partnerskim osnovama, transparentno, uz stalno međusobno informiranje.

predstavnicima Institucije ombudsmana intervjuje/razgovore s predstavnicima stručnih timova koji rade na referatima koji se tiču problematike konfliktnih razvoda, odnosno sa stručnim osobljem.

Glede ranije ostvarene suradnje Institucije ombudsmana s nevladinim sektorom i civilnim društvom, a radi ispunjenja jednog od strateških ciljeva iz Strategije djelovanja Institucije ombudsmana za ljudska prava BiH² - suradnja s nevladinim organizacijama i građanima, prilikom izrade ovoga izvješća konzultirani su predstavnici nevladinih organizacija iz oblasti prava djeteta. Ovo je posebice značajno, uvažavajući nevladin sektor, odnosno udruge tzv. samohranih roditelja i udruge koje im pružaju besplatnu pravnu pomoć, budući da nesumnjivo predstavljaju značajan čimbenik u daljnjem razvitku demokracije utemeljene na vladavini prava i poštovanju ljudskih prava u BiH.

² www.ombudsmen.gov.ba

III DOSADAŠNJA ISKUSTVA OMBUDSMANA/POJEDINAČNI PREDMETI

U izravnoj i pismenoj korespondenciji s CSR, kao jedan od gorućih problema u zaštiti i ostvarivanju prava djece upravo se nameće *problem tzv. visokokonfliktnih razvoda*, odnosno zaštita prava djece tijekom sudskih i upravnih postupaka između roditelja (kontakti i viđanje roditelja s kojim dijete ne živi, neslaganja oko ostvarivanja roditeljskog prava, skrbništva, izdavanja putnih isprava, sporovi oko izdržavanja, podjela imovine, raspolaganja imovinom itd.).

Poseban problem predstavljaju izvršenja rješenja tijela uprave, centara za socijalni rad, ali nerijetko i sudskih odluka, budući da i takva izvršenja zahtijevaju angažman tijela skrbništva, tako da se veoma često javljaju problemi zbog uporabe sile policije. Upravo je ovo jedan od načina da Ombudsmani upoznaju mjerodavne vlasti s problemima prilikom prinudnog izvršavanja rješenja centara za socijalni rad/tijela i nepostojanja učinkovitih mehanizama da se izvrše njihove odluke, posebice u situacijama kada dijete trpi i prilikom izvršenja odluka kojim je određeno kontaktiranje/viđanje djeteta s roditeljem s kojim dijete ne živi. Veoma je važno naglasiti da su mjerodavni CSR prepoznali ovaj problem kao jedan od najaktualnijih i mnogo puta od osnivanja Odjela za praćenje prava djece zatražili da Ombudsmani doprinesu sustavnim rješenjima u ovoj oblasti, cijeneći da kompletan sustav nema adekvatne odgovore na brojne postojeće probleme, a u bližoj budućnosti nije realno očekivati da će se stanje popraviti, uvažavajući tešku materijalnu situaciju u BiH, neuposlenost, spor gospodarski oporavak BiH nakon rata itd.

3.1. Problem izdavanja putne isprave

Ombudsmanima BiH žalbom se obratila stranka zbog nespemnosti bivšeg supruga da da suglasnost za prelazak granice za njihovo zajedničko maloljetno dijete koje je odlukom suda povjereno na brigu i skrbništvo majci, dok se otac obvezao na doprinos u izdržavanju djeteta. Istom je presudom utvrđeno da je za odlazak maloljetnog djeteta u inozemstvo i prelazak državne granice neophodna suglasnost oca. Podnositeljica žalbe istaknula je kako otac ne želi dati suglasnost za prelazak granice zajedničkog maloljetnog djeteta, iako s djetetom nema kontakta, niti plaća alimentaciju. Sukladno svojim ovlastima i mjerodavnostima, Ombudsmani su preporučili mjerodavnom centru za socijalni rad da odmah pozove oca maloljetnog djeteta i provjeri navode žaliteljice, te da poduzme sve mjere s ciljem uspostave dijaloga i normalizacije odnosa između roditelja maloljetnog djeteta. U konkretnom slučaju žaliteljica se za zaštitu svojih prava obratila mjerodavnom sudu kojem su Ombudsmani BiH uputili dopis ukazujući na žurnost prioritarnog rješavanja ovoga predmeta, a budući da su prava djeteta ugrožena zbog nespemnosti roditelja djeteta na dijalog. Ovaj je slučaj riješen na način da je sud donio odluku kojom se omogućava putovanje djetetu.

Glede ostvarivanja prava na putnu ispravu djeteta, jedan se roditelj obratio ukazujući na kršenje prava djeteta, jer, kako navodi, mjerodavno tijelo za izdavanje putne isprave (MUP) zahtijeva i suglasnost oca, iako pravomoćnom sudskom presudom o razvodu braka izdavanje putne isprave i prelazak državne granice nisu uvjetovani suglasnošću oca. U konkretnom slučaju, otac djeteta u postupcima kod mjerodavnih tijela za izdavanje putne isprave ne daje suglasnost. Zbog toga, a sve sukladno Naputku o načinu utvrđivanja ispunjavanja uvjeta za izdavanje putne isprave iz članka 18. stavak 3. Zakona o putnim ispravama BiH, mjerodavni zahtijevaju mišljenje od mjerodavne službe socijalne skrbi (centra za socijalni rad). Prema tadašnjim navodima mjerodavnih predstavnika

centra za socijalni rad, navedenim se napatkom samo dodatno opterećuju roditelji maloljetne djece, djeca, ali i tijela skrbništva.

U slučajevima izdavanja putnih isprava, Ombudsmani konstatiraju različita postupanja i praksu mjerodavnih tijela na teritoriju čitave BiH, što nije u interesu ostvarivanja i zaštite prava djece, jer se takvim postupanjima stvara pravna nesigurnost i mogućnosti za različite zlouporabe, što dovodi do ugrožavanja i kršenja prava djece. Glede toga, apsolutno je opravdano što se mjerodavna tijela unutarnjih poslova u slučaju bilo kakvih nedoumica, nejasnoća oko suglasnosti za izdavanje putne isprave, obraćaju mjerodavnim CSR, ali je potrebno zagovarati ista zakonska i praktična rješenja na teritoriju čitave države, uvažavajući odredbe Zakona o putnim ispravama BiH.

Rezultati postupaka istraživanja po pojedinačnim žalbama ukazuju na to da su dječja prava veoma često ugrožena. Izdavanje putnih isprava regulirano je jedinstveno na cijelom teritoriju BiH donošenjem Zakona o putnim ispravama BiH³. Člankom 18. istoga zakona propisano je da *za maloljetnu osobu, odnosno poslovno nesposobnu osobu zahtjev za izdavanje putne isprave podnosi jedan od roditelja uz suglasnost drugog roditelja*, a odredbom članka 8. Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o putnim ispravama BiH („Službeni list BiH“, broj 47/04) propisano je da *će se iznimno od ovih odredaba, putna isprava izdati ako je jednom roditelju odlukom suda dodijeljeno skrbništvo nad djetetom, osim u slučaju ako je istom odlukom suda izdavanje putne isprave i putovanje djeteta u inozemstvo uvjetovano suglasnošću drugog roditelja*.

Dakle, iz sadržaja propisanih zakonskih odredbi proizlazi da za izdavanje putne isprave djetetu i njegov prelazak u inozemstvo nije potrebna suglasnost roditelja s kojim dijete ne živi i kojem nije povjereno na skrbništvo, s jednom iznimkom, samo ako je takva suglasnost uvjetovana odlukom suda. No, Naputkom Ministarstva civilnih poslova o načinu utvrđivanja uvjeta za izdavanje putne isprave iz članka 18. stavak 3. Zakona o putnim ispravama u članku 4. propisano je:

„Ukoliko je odlukom suda o dodjeljivanju skrbništva nad maloljetnom osobom izdavanje putne isprave uvjetovano suglasnošću oba roditelja, mjerodavno će tijelo od drugoga roditelja, kojem nije dodijeljeno skrbništvo nad maloljetnom osobom, zatražiti pisano očitovanje o davanju suglasnosti za izdavanje putne isprave.

Ukoliko odlukom suda nije uvjetovana suglasnost oba roditelja, tijelo za izdavanje putne isprave zatražit će mišljenje o opravdanosti njezina izdavanja od mjerodavne službe socijalne skrbi“.

U svezi s ovim, Ombudsmani opravdano postavljaju pitanje da li drugi stavak navedenog članka samo dodatno i neopravdano opterećuje roditelje maloljetne djece kojima je sud povjerio maloljetnu djecu na zaštitu, odgoj i izdržavanje, s posebnim osvrtom na ugrožavanje dječjih prava, a također se nepotrebno opterećuju i tijela skrbništva i tijela za izdavanje putnih isprava. Posebice se nameće i pravno pitanje derogiraju li se Naputkom, kao podzakonskim aktom, zakonske odredbe, odredbe Zakona o putnim ispravama. U rješavanje ovoga problema bilo bi cjelishodno i potrebno uključiti i mjerodavna tijela za izdavanje putnih isprava, posebice cijeneći i potrebu ovih tijela da u ovakvim situacijama djeluju veoma pažljivo i oprezno, budući da se radi o djeci. U svim svojim dopisima tijela za izdavanje putnih isprava ističu i naglašavaju da samo postupaju sukladno Zakonu i sukladno Naputku, a to u praksi i u svakodnevnicima ima za posljedicu da se u svakom konkretnom slučaju, kada ne postoji suglasnost drugog roditelja, tijela za izdavanje putnih isprava obraćaju mjerodavnim službama, odnosno tijelima skrbništva sa zahtjevima za davanje mišljenja za

³„Službeni list BiH“, broj 4/97, 1/99, 9/99, 27/00, 32/00, 19/01, 47/04, 53/07, 15/08 i 42/08

izdavanje putnih isprava, bez obzira na to je li odlukom suda uvjetovana suglasnost drugog roditelja.

Na radnom sastanku održanom u Banjaluci, s ravnateljicama CSR, potpisnicima MEMORANDUMA, Ombudsmani BiH postavili su ovo isto pitanje u svezi s izdavanjem putnih isprava, a jedan od zaključaka sastanaka jeste da se, iako svjesni zlouporaba, manipulacija od roditelja, eventualnih propusta i slično, upravo ovakvim postupanjem mjerodavnih štite interesi i prava djece i da takav način postupanja (pravno i faktički) treba zadržati.

3.2. Međunarodne otmice djece i alimentacija

Ombudsmanima se molbom za pomoć obratio otac djeteta, a radi ostvarivanja prava djeteta na održavanje osobnih/neposrednih odnosa/kontaktata s drugim roditeljem. Nakon razvoda braka, zajedničko je dijete povjereno majci, postignut je sporazum o načinu održavanja osobnog odnosa/kontakta između oca i djeteta, a roditelji su postizali zajedničke dogovore oko svih pitanja u svezi sa zajedničkim djetetom. Potom je dijete s majkom otputovalo u inozemstvo. Otac je o svemu bio pravodobno obaviješten i bio je suglasan da dijete putuje s majkom. Postignut je dogovor da će se i dalje njegovati odnos otac-sin i da će održavati kontakte u što većoj mjeri. Nakon odlaska u inozemstvo, majka sklapa brak sa stranim državljaninom, u braku stječu dijete, a između oca, podnositelja žalbe, i njegova sina gotovo da nema kontakta, jer majka ne surađuje i odbija bilo kakve kontakte. Otac djeteta ne može se pomiriti s činjenicom da ne zna gdje mu dijete stanuje, da nema saznanja o tome što radi, kako je itd. Razmatrajući svaku mogućnost da se, prije svega, djetetu pomogne i zaštite njegova prava, Ombudsmani BiH obratili su se CSR na čijem području boravi otac, ali i baka i djed djeteta, po majci, sa zahtjevom da roditeljima majke pojasne sve moguće i eventualne pravne posljedice po dijete i majku, s posebnim osvrtom na značaj kontaktata i viđanja oca i djeteta, odnosno na neophodnost suradnje njihove kćerke s bivšim suprugom. Međutim, sve aktivnosti i poduzete mjere nisu dale uspjeha. Polazeći od odredbi UN Konvencije o pravima djeteta, rukovodeći se najboljim interesom djeteta, Ombudsmani BiH obratili su se i Ministarstvu pravde BiH i Ministarstvu vanjskih poslova, kako bi poduzeli sve što je moguće i u mjerodavnosti Ministarstva te kako bi posredstvom veleposlanstva ili diplomatsko-konzularnog predstavništva otac djeteta, podnositelj žalbe, saznao adresu stanovanja sina i s njim ostvario kontakt. Ministarstvo pravde Bosne i Hercegovine obavještava o načinima ostvarivanja prava sukladno odredbama Konvencije o građanskopravnim aspektima međunarodne otmice djeteta. Kako je podnositelju žalbe istinski stalo da ostvari kontakt sa sinom, tijekom postupka istraživanja nesumnjivo je utvrđeno da je on u potpunosti postupio sukladno svim datim uputama mjerodavnih, odnosno je da podnio zahtjev za viđanje, da je preveo svu potrebnu dokumentaciju, odlazio u inozemstvo na različita ispitivanja i vještačenja, ali, bez obzira na to, još uvijek se kontakti oca sa sinom ne odvijaju u potrebnoj mjeri. Ovaj je predmet veoma značajan s aspekta zaštite prava djece u ovakvim i sličnim situacijama, te s aspekta obveze da se osigura primjena Konvencije o građanskopravnim aspektima međunarodne otmice djeteta. Ovaj je primjer značajan, jer predstavlja konkretan pokazatelj kako roditelj s kojim dijete ne živi teško može ostvariti kontakt s djetetom, posebice ako živi u inozemstvu, ukoliko je roditelj s kojim dijete živi istrajan u namjeri da ga isključi iz života djeteta.

Odjel za praćenje prava djece ima određena iskustva i glede prijavljivanja tzv. međunarodnih otmica, odnosno roditelji se najčešće obraćaju telefonskim putem tražeći pravne savjete prilikom protupravnog zadržavanja djece u inozemstvu od drugog roditelja, a bilo je i pojedinačno izjavljenih žalbi, tj. registriranih predmeta. Primjerice, u jednom slučaju, a prema navodima majke, u ranim jutarnjim satima, otac djeteta je bez znanja i suglasnosti majke odveo njihovo zajedničko maloljetno

dijete u Austriju. Otac je s djetetom ilegalno prešao granicu BiH, dijete je prekinulo školovanje, a u korespondenciji majka je isticala kako nikada ocu nije zabranjivala ili ograničavala viđanje/kontakte s djetetom. Brakorazvodni postupak među bračnim supružnicima još nije formalno pravno okončan, ali je prije tri godine faktički prekinuta bračna zajednica. Majka je navela kako je zapravo Veleposlanstvo Republike Austrije u BiH bez njezine suglasnosti izdalo ocu putnu ispravu za dijete. S istom putnom ispravom pokušao je prelazak državne granice BiH, ali kako mjerodavna granična služba ocu nije dozvolila prelazak granice, učinio je to ilegalno. S obzirom na Konvenciju o građanskopravnim aspektima međunarodne otmice djeteta, o navedenom događaju zatražena je pomoć i što brža reakcija mjerodavnog Ministarstva pravde BiH, a nakon podnošenja zahtjeva majke. Posredstvom mjerodavnog ministarstva, Ombudsmani su obaviješteni da je mjerodavni sud u Austriji zakazao ročište, te da je majci dodijeljen odvjetnik po službenoj dužnosti. Majka djeteta potvrdila je navode mjerodavnog tijela, te saopćila kako su austrijska tijela donijela odluku kojom se dijete povjerava na zajedničko skrbništvo oca i majke, ali da će dijete živjeti u Austriji s ocem i kako trenutačno redovito pohađa školu. Majka izražava nezadovoljstvo radom austrijskih tijela, jer prilikom donošenja odluke nisu saslušali dijete. Uvažavajući činjenicu da Ombudsmani nemaju niti mjerodavnost niti mehanizme od inozemnih tijela tražiti bilo koju vrstu očitovanja ili da njihov rad preispituju i nadziru, Ombudsmani su predmet zatvorili, te majci ukazali na postojanje Ombudsmana (**Volksanwaltschaft**) u Austriji i mogućnosti izjavljivanja žalbe toj instituciji.

Tijekom 2010. godine u Odjelu je zaprimljena žalba, u kojoj podnositelj žalbe navodi da je otac dječaka i djevojčice, koji su državljani SAD, a da ih je majka bez njegove suglasnosti odvela-vratila u BiH, nakon čega je izvršila naknadni upis djece u matičnu knjigu rođenih u BiH. Postupak istraživanja Institucije ombudsmana bio je usmjeren na CSR na području na kojem je boravila majka s djecom. Prema informacijama mjerodavnog CSR, djeca nisu prisilno odvedena, odnosno oteta, jer je otac napustio BiH koncem 2009. godine i od tada ne održava osobni kontakt niti doprinosi njihovom uzdržavanju. Nadalje, navodi se kako je točno da su djeca upisana u MKR, kao i da su djeca rođena u SAD, ali da su državljani BiH, a ne SAD. U ovome predmetu, po prijavi podnositelja žalbe, mjerodavno tijelo izvršilo je inspekcijski nadzor, nakon čega je rješenjem naloženo da CSR izvrši dopunu postojećih nalaza i mišljenja, pribavi mišljenje psihologa i pedagoga, sačini potpunije socijalne anamneze itd. CSR je postupio sukladno naloženom, a roditeljima je upućeno upozorenje za zaštitu prava i interesa djece.

3.3. Održavanje neposrednih/osobnih kontakata roditelja i djece

Majka djeteta obratila se Ombudsmanima zahtijevajući pomoć radi ostvarivanja prava djeteta, jer otac djeteta ne želi dijete predati majci, kako je to određeno rješenjem CSR, a kasnije i pravomoćnom sudskom presudom. Tijekom postupka istraživanja nesumnjivo je utvrđeno da su mjerodavni, cijeneći sve dokaze, odlučili da dijete povjere majci, usprkos tomu što je otac podnio kaznene prijave zbog tjelesnog zlostavljanja djeteta i mjerodavnim tijelima ukazivao na nepodobnost majke za obavljanje roditeljske uloge. Poduzimani su dodatni naponi od CSR i suda, od savjetodavnog rada do pokušaja da različitim mehanizmima dijete predaju majci, ali je bilo sasvim jasno da u potpunosti izostaje zaštita djetetovih prava. Ombudsmani su pozvali Centar da poduzmu dodatne napore, posebice imajući u vidu protok vremena od donošenja zaključka o dozvoli izvršenja, uz aktivno sudjelovanje drugih mjerodavnih tijela s teritorija općine, kako je to i do sada rađeno. Sukladno utvrđenom, Ombudsmani za ljudska prava Bosne i Hercegovine nakon provedenog istražnog postupka po žalbi podnositeljice, a sukladno svojim ovlastima iz članka 32. Zakona o ombudsmanu za ljudska prava BiH, preporučili su CSR, da bez odgađanja na temelju

ovlasti iz članka 283. odnosno članka 284. ZUP FBiH, provedu postupak izvršenja radi predaje djeteta majci. Ombudsmani su uputili ovu preporuku cijeneći kako je potrebno vrijeme da sudovi odluče po tužbi, a dijete nesumnjivo snosi negativne posljedice po psihofizičko zdravlje. Međutim, do izvršenja rješenja nije došlo zbog, prema navodima CSR, neadekvatne asistencije i potpore policije, a otac djeteta upućuje ozbiljne prijetnje i uvrede na rad predstavnika CSR. Prvostupanjski sud usvaja tužbeni zahtjev podnositeljice žalbe i dijete povjerava majci, a otac djeteta izjavljuje žalbu na presudu. U najboljem interesu djeteta, Ombudsmani su se obratili predsjedniku drugostupanjskoga suda, ukazujući na brojne probleme u predmetu, te je sudu predloženo da u što kraćem roku odluči po žalbi oca. Drugostupanjski sud potvrđuje presudu prvostupanjskog suda i majka podnosi prijedlog za izvršenje prvostupanjske presude, što opet podrazumijeva određeno vrijeme.

Ombudsmani su od CSR zatražili da poduzme dodatne napore kako bi se dijete u što većoj mjeri prilagodilo za susret s majkom, ali bezuspješno. Naime, teško je zamisliti kakve sve posljedice snosi dijete, po svoje psihofizičko zdravlje, te su ombudsmani pozvali predsjednika suda da, uvažavajući odredbe članaka 365, 366, 367. i 368. Obiteljskoga zakona Federacije BiH, sud što prije provede izvršenje.

Ombudsmani BiH zaprimili su žalbu majke, a navodi žalbe odnosili su se na nezadovoljstvo radom CSR i suda, zbog donošenja rješenja kojim se određuje način održavanja neposrednih kontakata oca djeteta s djetetom. Podnositeljica žalbe je tijekom postupka istraživanja eksplicitno od Ombudsmana zahtijevala da se očituju je li postupanje mjerodavnih prilikom izvršenja rješenja nezakonito. Kako je majka isticala, postupajući sudac i predstavnici CSR neovlašteno su ušli u kuću u kojoj živi s djetetom i roditeljima, s namjerom da dijete oduzmu. Tijekom postupka istraživanja, podnositeljica žalbe nije navodila razloge zbog kojih smatra da otac ne treba viđati dijete, navodeći da to nije razlog obraćanja Instituciji ombudsmana. Iz spisa predmeta nesumnjivo proizlazi da dijete ne ostvaruje svoje pravo da redovito održava osobne odnose s ocem, da ne kontaktira s bakom i djedom itd. Polazeći isključivo od žalbenih navoda podnositeljice, Ombudsmani su ocijenili kako su oni neutemeljeni, odnosno da će o tim navodima odlučiti mjerodavna tijela, ali su jasno ustanovili kako se majka, kao stranka u različitim postupcima, itekako koristi svim raspoloživim mehanizmima za zaštitu svojih prava i kako se koristi svim pravnim nedostatcima i prazninama kako bi oca djeteta u potpunosti isključila iz života djeteta. Ombudsmani su odmah, nakon preliminarnih rezultata istraživanja, konstatali da majka grubo krši prava djeteta, budući da otac nije godinama vidio dijete, jer je majka roditelj kome je dijete povjereno i ima preveliku moć i donosi sve odluke o svim okolnostima u djetetovom životu, odnosno sama je procijenila da dijete ne treba viđati oca. Po mišljenju Ombudsmana, mjerodavna državna tijela i nositelji javne vlasti ne bi smjeli takvo stanje održavati, već bi ga trebali otkloniti. U preporuci, upućenoj mjerodavnom sudu, Ombudsmani su upozorili na pogubne posljedice majčinog djelovanja i postupanja na psihu djeteta. Djelovanje suda kroz represivni aparat nije dovoljno, jer manipulacija djetetom nije pravna radnja u svojoj osnovi. Samo stalna, otvorena i aktivna suradnja struka – prava, psihologije, socijalnog rada, psihijatrije i drugih - može dovesti do pravodobnog uočavanja manipulacije i daljnjeg postupanja radi njihova otklanjanja i osiguranja zaštite interesa djeteta. Međutim, Ombudsmani su procijenili kako je potrebno da sud poduzme mjere kako bi zlouporaba i manipulacija djetetom prestala, a što je moguće postići samo ako se u što kraćem roku donese sudska odluka po prijedlozima i tužbama oca i majke djeteta. Sud je postupio po preporuci Ombudsmana, ali prema posljednjim saznanjima, dijete još uvijek ne ostvaruje svoje pravo, odnosno ne ostvaruje kontakte sa svojim ocem i njegovom obitelji.

Tijekom 2011. godine, Institucija ombudsmana „istraživala“ je i bila uključena u veoma kompleksan i složen slučaj. Presudom suda razveden je brak, a dijete povjereno majci. U momentu obraćanja Ombudsmanima BiH dijete se nalazilo kod oca, a razlog obraćanja jeste nezadovoljstvo oca zbog odluka i postupanja mjerodavnih tijela, *jer dijete ne želi živjeti s majkom, te otac samo želi da se poštuje volja djeteta i ne može ga „predati“ majci, jer bi to za njega bio šok*, ali traži angažman Ombudsmana u ovršnom postupku, budući da je presuda postala pravomoćna. Ocu je odmah ukazano kako Ombudsmani nemaju mandat i mjerodavnost da se miješaju u odlučivanje sudova, te kako je ustanovljeno da je otac koristio sve raspoložive mehanizme za osvarivanje svojih prava koje ima kao roditelj. CSR je uložio mnogo profesionalnog rada i truda da se pokuša pronaći kompromisno rješenje između roditelja, a Ombudsmani su od CSR zatražili poduzimanje dodatnih napora kako bi se, poglavito, otac motivirao da prihvati trenutačnu situaciju. Nesporno je da je otac zloupotrijebio poziciju moći roditelja s kojim dijete živi, a što je prema praksi sudova ili bi trebalo biti jedan od razloga za nepovjeravanje djeteta takvom roditelju. Nesumnjivo je da će, ukoliko dijete ostane kod oca dulje vremensko razdoblje, djetetov položaj biti gori, odnosno dodatno će se traumatizirati, budući da su svi mjerodavni konstatirali kako je više nego očigledno kako otac samo traži način da dijete odvoji od majke. Ukoliko bi se i prihvatile činjenice i razlozi zabrinutosti oca iz žalbe („*dijete vezano uz oca, boji se majke*“ itd.), utvrđeno je da otac ne čini ništa kako bi se eventualno nešto promijenilo u takvim osjećanjima i odnosima, radi zdravlja i dobrobiti svoga djeteta. Iz dostavljene dokumentacije nije proizlazilo kako na bilo koji način otac priprema dijete za kontakt, a kamoli za povjeravanje, već samo tvrdi i izjavljuje kako je dijete vezano uz oca i njegovu obitelj. Imajući u vidu uzrast djeteta (rođ. 2005. godine), ustanovljeno je kako je nesumnjivo lako manipulirati djetetom i dovesti ga u stanje zbnjenosti, a sudeći prema priloženoj dokumentaciji, nikako se ne nije moglo konstatirati da majka nije zainteresirana za dijete, što otac tvrdi, niti se može na bilo koji način ignorirati činjenica da dijete ima majku i srodnike po majci. Mjerodavni u CSR procijenili su da se ovakva situacija u velikoj mjeri negativno odrazila na psihofizičko zdravlje djeteta, s obzirom na činjenicu da je dijete u nekoliko navrata „otimano“ od majke, nakon što bi došlo do izvršenja pravomoćne presude. Cijeneći ozbiljnost situacije, Ombudsmani BiH pozvali su CSR da ozbiljno razmotre mogućnost podnošenja prijedloga za oduzimanje roditeljskog prava ocu kod mjerodavnog suda sukladno Obiteljskom zakonu i Zakonu o izvanparničnom postupku. Također su pozvani da razmotre mogućnost podnošenja kaznene prijave mjerodavnom tužiteljstvu, zbog kaznenog djela zapuštanje i zlostavljanje maloljetne osobe, rukovodeći se odredbama KZ RS i odredbama Obiteljskog zakona. Podnositelj žalbe se nakon postupka istraživanja nije više obraćao Instituciji ombudsmana, ali su Ombudsmani, koristeći mjerodavnosti i ovlasti, ocijenili kako je u najboljem interesu djeteta da i dalje inzistiraju na poduzimanju radnji od mjerodavnih. Otac djeteta procjenjuje što je za dijete najbolje i potom to provodi u djelo, zanemarujući mišljenja i sugestije suda i CSR, te na taj način grubo krši prava djeteta. Neminovno se nametnuo zaključak kako je prosto nemoguće reagirati u cilju zaštite djeteta i raditi s ocem na uspostavi normalnog i konstruktivnog dijaloga između roditelja, a najteže posljedice trpi dijete. Ombudsmani su ocijenili da otac djeteta ovakvim ponašanjem vrši nasilje nad svojim djetetom, odnosno glede toga istaknuto je da svi oblici nasilja, zlostavljanja, zlouporabe ili zanemarivanja djece, kojima se ugrožavaju ili narušavaju fizički i psihički integritet, predstavljaju povredu jednog od osnovnih prava djeteta, a to je pravo na život, opstanak i razvoj. Za razliku od odraslih koji imaju pravo na život, nije sasvim slučajno što djeca, pored prava na život, imaju pravo na opstanak i razvoj, s obzirom na različite posljedice kršenja prava po psihofizičko zdravlje djece. Ombudsmani su u kompletan postupak uključili Centar za mentalno zdravlje s ciljem da se CSR pomogne u prevazilaženju nastale situacije. CSR obavještava Instituciju ombudsmana da su povodom izvršenja u prostorije suda pristupili roditelji djeteta, dijete i predstavnici Centra. Postupajući sudac obavio je višesatni razgovor s djetetom, udaljio sve ostale nazočne iz sudnice i dijete je, nakon što je izrazilo spremnost, s majkom

napustilo prostorije suda. Međutim, tada dolazi do nemilih događaja, zbog toga što je otac ponovo oteo dijete, a tek nakon intervencije policije i nakon što je mjerodavni tužitelj odredio pritvor za oca, dijete je predato majci, nakon čega su smješteni u sigurnu kuću. Uz brojne probleme i poteškoće, ipak je došlo do izvršenja presude, a prema posljednjem aktu CSR, majka je upostavila dobar kontakt s djetetom i dijete je krenulo u školu. Kod djeteta je, uslijed svih dešavanja, prepoznat strah od oca, te je konstatirano da postoji visoka razina anksioznosti od susreta s ocem. Protiv oca se vode kazneni postupci u svezi sa samovoljom i protupravnim zadržavanjem djeteta, ali i kaznenog djela prijevare više osoba. Povodom zahtjeva oca, pred CSR održana je usmena rasprava na kojoj otac nije izrazio spremnost za preuzimanje odgovornosti za trenutačno psihofizičko stanje djeteta, a tvrdi da nijedan njegov postupak nije bio ugrožavajući za dijete. Stručni tim CSR potom je procijenio kako je za dijete najbolje da ne viđa oca.

Ombudsmani su, postupajući po žalbi majke koja je navodila brojne probleme u komunikaciji i kontaktima oca i djece, nakon faktičkog prekida bračne zajednice, ustanovili da CSR jedne manje općine u BiH nije postupao sukladno svojoj zakonskoj obvezi, odnosno nije odlučio o pitanjima kao što su kojem će roditelju dijete biti povjereno, o osobnim odnosima s roditeljem s kojim dijete neće živjeti, o njegovom izdržavanju i o ostalim oblicima roditeljske brige, jer se bračni partneri o tim pitanjima ne mogu sporazumjeti. Kako su u CSR smatrali, isti nemaju ovlast rješavati sporna pitanja mimo sudova, te da do donošenja presude Suda sve ovisi o dogovoru supružnika. Imajući u vidu utvrđeno činjenično stanje, Ombudsmani su CSR preporučili da sukladno članku 50. Obiteljskog zakona FBiH donesu rješenje kojim će, u najboljem interesu djece, urediti sporna pitanja, s kim će živjeti, o osobnim odnosima djeteta s roditeljem s kojim neće živjeti, o njegovom izdržavanju i o ostalim sadržajima roditeljske skrbi.

Postupajući po žalbi majke, Ombudsmani utvrđuju da je prvostupanjski sud u cijelosti uvažio prijedlog i mišljenje CSR prilikom razvoda braka, u pogledu povjeravanja, kontakata i izdržavanja. Iz navoda žalbe proizlazilo je da je podnositeljica žalbe smatrala kako se u praksi odluka suda pokazala kao štetna za dijete, što se ogledalo u samovoljnom prekidanju kontakata oca s djetetom na više od godinu dana, a pri tomu otac nije uopće doprinio izdržavanju djeteta. Zbog toga, podnositeljica žalbe pokreće novi sudski postupak radi izmjene načina kontaktiranja oca s maloljetnim djetetom, što svakako opet podrazumijeva sudjelovanje CSR, radi zaštite prava i interesa djeteta. Međutim, ona je izražavala sumnju u svezi s postupanjem CSR. Ombudsmani su tijekom postupka istraživanja ustanovili da postoje oprečna mišljenja voditelja postupka u CSR, s jedne strane, i podnositeljice žalbe, s druge strane, zbog čega su, opreza radi, preporučili da se, isključivo radi ostvarivanja najboljeg interesa djeteta, donese odluka o izuzeću CSR iz daljnjeg postupanja u predmetu, te da se predmet ustupi na daljnje vođenje postupka drugom CSR.

3.4. Alimentacijska potraživanja

Postupajući po žalbi majke, zbog neizvršavanja rješenja suda kojim se ocu djeteta nalaže da isplati ogroman novčani iznos sa zakonskom zateznom kamatom na ime neplaćene alimentacije/izdržavanja djeteta, Ombudsmani su nastojali, radi ostvarivanja najboljeg interesa djeteta, razmotriti svaku mogućnost da se djetetu pomogne u ostvarivanju i zaštiti prava. Odmah po prijemu ovakve žalbe/podneska može se konstatirati kršenje prava djeteta na adekvatan životni standard, odnosno već je jasno da roditelj neizvršavanjem zakonske obveze roditelja, na posredan ili neposredan način, utječe na ostvarivanje brojnih prava djeteta. Tijekom postupka istraživanja nije bilo sporno da sud sukladno Zakonu o ovršnom postupku poduzima radnje i aktivnosti radi realizacije rješenja o izvršenju, što nije dovelo do toga da dijete ostvari svoja prava. Sud je

ustanovio da otac djeteta nije svoju zakonsku obvezu ispunio u razdoblju duljem od 10 godina. Ombudsmeni su pozvali da sud, uvažavajući sve otežavajuće okolnosti u radu suda, uradi sve što je potrebno da se izvršni postupak okonča i dijete ostvari svoje pravo. Otac djeteta je pravomoćno oglašen krivim za kazneno djelo izbjegavanje davanja izdržavanja, te je uvjetno osuđen na kaznu zatvora. Bez obzira na činjenicu da je i kazneno odgovoran, i dalje izbjegava davanje izdržavanja. Predsjednik suda pozvan je da sud, a sukladno odredbama Kaznenog zakona, razmotri mogućnost opozivanja uvjetne osude. Povodom postupanja i traženja Ombudsmana, sud ocu dostavlja uputu za izdržavanje kazne zatvora, na koju otac ulaže molbu za odgađanje izvršenja kazne. Prema riječima majke, predsjednik suda osobno je razgovarao s ocem djeteta, navodno pojasnio da „može završiti u zatvoru“, ali je činjenica da je otac počeo plaćati alimentaciju. Nažalost, to je trajalo samo tri do četiri mjeseca, te su se Ombudsmeni ponovno obratili sudu.

Ovom se prilikom koristimo da istaknemo slučaj neplaćanja izdržavanja/alimentacije od strane oca koji je ravnatelj vlastitog DOO poduzeća i koji je odbijao da kao odgovorna osoba izvršava rješenje suda kojim se poduzeću nalaže da s odgovarajućeg tekućeg računa prebaci novčana sredstva na tekući račun majke, na ime alimentacije. Otac je umjesto plaćanja alimentacije radije prihvatio plaćati novčane kazne.

IV PRAVNI I INSTITUCIONALNI OKVIR U BiH

4.1. Međunarodni standardi

Procjena stanja prava djece u konfliktnim razvodima izvršena je na temelju načela i standarda utvrđenih u međunarodnim i regionalnim konvencijama, prije svega, *Konvenciji UN o pravima djeteta*⁴, zatim *Konvenciji o mjerodavnosti, mjerodavnom pravu, priznanju, izvršenju i suradnji u odnosu na roditeljsku odgovornost i o mjerama za zaštitu djece*⁵, *Konvenciji o građanskopravnim aspektima međunarodne otmice djeteta*⁶, *Europskoj konvenciji o ostvarivanju dječjih prava*⁷, *Europskoj konvenciji o kontaktima s djecom*⁸ i *Konvenciji o ostvarivanju alimentacijskih zahtjeva u inozemstvu*⁹.

Položaj i prava djece u konfliktnim razvodima najpotpunije je definiran i uređen ***Konvencijom UN o pravima djeteta***, kao temeljnim i univerzalnim međunarodnim dokumentom u oblasti zaštite prava djeteta.

Konvencija u članku 3. predviđa, kao jedno od temeljnih načela, koja bi se trebala razmatrati zajedno sa svim drugim pravima u Konvenciji, *načelo najboljeg interesa djeteta* prema kojem: *u svim akcijama u svezi s djecom, bez obzira poduzimaju li ih javne ili privatne društvene dobrotvorne institucije, sudovi, upravne vlasti ili zakonska tijela, najbolji interesi djeteta bit će od poglavitog značaja*“ te da države-potpisnice *„uzimaju na sebe da osiguraju djetetu zaštitu i brigu koja je potrebna za njegovu dobrobit, uzimajući u obzir prava i dužnosti njegovih roditelja, zakonskih skrbnika ili drugih pojedinaca zakonski odgovornih za njega, i kako bi se ovo postiglo, poduzet će sve zakonske i upravne mjere.“*

U svezi s naprijed navedenim člankom, članak 9. Konvencije određuje da će se države-potpisnice pobrinuti da ***dijete ne bude protiv svoje volje odvojeno od svojih roditelja***, osim kada mjerodavne vlasti koje podliježu sudskom ispitivanju odluče, sukladno odgovarajućim zakonima i procedurama, da je takvo odvajanje potrebno u najboljem interesu djeteta. Takva odluka može biti potrebna u određenim slučajevima kao što su zlostavljanje ili zanemarivanje djeteta od roditelja, ili gdje roditelji žive odvojeno i mora se donijeti odluka o djetetovom mjestu stanovanja. Države-potpisnice će poštovati ***pravo djeteta koje je odvojeno od jednog ili oba roditelja da održava osobne veze i neposredni dodir s oba roditelja redovito***, osim kada je to suprotno interesima djeteta.

Članak 12. Konvencije propisuje da će države-potpisnice osigurati djetetu koje je u stanju oblikovati svoje vlastite stavove ***pravo da slobodno izražava takve stavove o svim pitanjima koja se tiču djeteta***, a stavovima će se pridavati odgovarajuća važnost sukladno uzrastu i zrelosti djeteta. Nadalje, u ovu će svrhu dijete dobiti priliku biti saslušano u bilo kakvom sudskom ili upravnom postupku koji se tiče djeteta, bilo izravno, preko predstavnika ili odgovarajućeg tijela, na način koji je sukladan proceduralnim pravilima nacionalnog zakona.

⁴ Usvojena 20. studenog 1989. godine od Generalne skupštine Ujedinjenih naroda

⁵ Satavljena u Hagu 19. listopada 1996. godine

⁶ Potpisana u Hagu 25. listopada 1980. godine

⁷ Sastavljena u Strasbourgu 25. siječnja 1996. godine

⁸ Sastavljena u Strasbourgu 2003. godine

⁹ Usvojena 1956. godine

Države-potpisnice poduzet će **mjere protiv nezakonitog odvođenja i nevraćanja djece iz inozemstva**. U tom cilju države-potpisnice težit će zaključivanju bilateralnih ili multilateralnih sporazuma ili produljenju postojećih sporazuma.¹⁰

Konvencija u članku 18. definira **roditeljske odgovornosti**, te je u tom predviđeno da će se države-potpisnice truditi što više mogu osigurati priznanje načela da oba roditelja u osnovi imaju zajedničku odgovornost za podizanje i razvoj djeteta. **Roditelji, odnosno zakonski skrbnici snose poglavitu odgovornost za podizanje i razvoj djeteta**, a koja se, prevashodno, sastoji u zaštiti najboljeg interesa djeteta. Države-potpisnice pružit će odgovarajuću pomoć roditeljima ili zakonskim skrbnicima, u snošenju odgovornosti za podizanje djeteta i osigurat će razvitak institucija, ustanova i službi za brigu o djeci.

U segmentu ostvarivanja *uzdržavanja za dijete*, Konvencijom je u članku 27. stavak 4. propisana obveza država-potpisnica da poduzimaju sve *odgovarajuće mjere kako bi osigurale da dijete dobije izdržavanje od roditelja ili drugih osoba koje imaju financijsku odgovornost za dijete*, i u državi-potpisnici i iz inozemstva. Ukoliko osoba koja ima financijsku odgovornost za dijete živi u nekoj državi drukčijoj od države u kojoj živi dijete, države-potpisnice poticat će pristup međunarodnim sporazumima ili zaključivanje takvih sporazuma, kao i sklapanje drugih odgovarajućih aranžmana.

Konvencija o mjerodavnosti, mjerodavnom pravu, priznanju, izvršenju i suradnji u odnosu na roditeljsku odgovornost i o mjerama za zaštitu djece, između ostaloga, uređuje i oblasti ***dodjele, ostvarivanja, prestanka ili ograničenja roditeljske odgovornosti***, kao i njezino prenošenje; zatim prava brige, uključujući prava povezana s brigom o osobnosti djeteta i, posebice, pravo odlučivanja o boravištu djeteta, kao i prava pristupa, uključujući i pravo da se dijete kroz neko ograničeno vrijeme odvede u mjesto koje nije djetetovo stalno boravište; skrbništvo, tutorstvo i slične institucije; smještaj djeteta u udomiteljsku obitelj ili u ustanovu za brigu o djeci, ili pružanje brige putem *kafale* ili neke druge slične ustanove; kao i nadzor od javnog tijela ovlaštenog za brigu o djetetu, nad svakom osobom kojoj je dijete povjereno.

Konvencija o građanskopravnim aspektima međunarodne otmice djeteta ima za cilj osigurati što ***žurniji povratak djece nezakonito odvedene ili zadržane u nekoj državi ugovornici***, kao i osigurati da se prava na brigu i viđanje s djetetom po zakonu jedne države ugovornice stvarno poštuju u drugoj državi ugovornici.

U smislu članka 3. Konvencije, odvođenje ili zadržavanje smatrat će se nezakonitim ako predstavlja povredu prava na brigu što ga je dobila osoba, institucija ili bilo koje drugo tijelo, kolektivno ili pojedinačno, po zakonu države u kojoj je dijete bilo stalno nastanjeno prije odvođenja ili zadržavanja.

*Središnja izvršna tijela međusobno će surađivati i unaprjeđivati suradnju među mjerodavnim tijelima u zemljama ugovornicama kako bi se osiguralo što žurnije vraćanje djeteta i postigli ostali ciljevi ove Konvencije.*¹¹ Glede ovoga, a u smislu članka 21. Konvencije, središnje izvršno tijelo poduzet će korake za otklanjanje, koliko je to moguće, svih prepreka u ostvarivanju nesmetanog uživanja prava na viđenje i udovoljenje svim uvjetima o kojima može ovisiti ostvarivanje ovih prava.

¹⁰ Konvencija UN o pravima djeteta, članak 11.

¹¹ Konvencija o građanskopravnim aspektima međunarodne otmice djeteta, članak 7.

Člankom 11. Konvencije predviđena je obveza sudbenih ili upravnih tijela država ugovornica *da žurno provedu postupak za povratak djeteta.*

Predmet **Konvencije o ostvarivanju dječjih prava** je, u najboljim interesima djece, *unaprijediti njihova prava, dodijeliti im procesna prava i olakšati im ostvarivanje tih prava* tako da se osigura da djeca, sama ili posredstvom drugih osoba ili tijela, budu obaviještena i da im bude dopušteno sudjelovati u postupcima pred sudskim tijelima koji ih se tiču.¹²

Konvencija u članku 3. osigurava djetetu, za koje se prema unutarnjem pravu smatra da ima dovoljnu sposobnost razumijevanja, u postupku pred sudskim tijelom koji ga se tiče, ***da zahtijeva pravo dobivanja svih odgovarajućih informacija***, da bude konzultirano i *da izrazi svoje mišljenje*, te da bude obaviješteno o mogućim posljedicama koje bi nastale sukladno tako iznesenom mišljenju i o mogućim posljedicama bilo koje odluke.

Stranke će razmotriti mogućnost ***dodjeljivanja djeci dodatnih procesnih prava*** u odnosu na postupke pred sudbenim tijelima koji ih se tiču, naročito:

- a) pravo zahtijevati da im pomaže prikladna osoba koju sami izaberu kako bi im pomogla izraziti njihovo mišljenje;
- b) pravo zahtijevati, osobno ili uz pomoć drugih osoba ili tijela, imenovanje posebnog zastupnika, u odgovarajućim slučajevima odvjetnika;
- c) pravo imenovati svoga vlastitog zastupnika;
- d) pravo ostvarivati neka ili sva ili prava koja imaju stranke u takvim postupcima.¹³

Žurnost djelovanja u postupcima koji se tiču prava djece predviđena je i ovom konvencijom, odnosno člankom 7., prema kojem će, u postupcima koji se tiču djeteta, sudbeno tijelo djelovati žurno kako bi se izbjegla nepotrebna odugovlačenja, te će se omogućiti postupci koji osiguravaju brzo izvršenje donesenih odluka. U žurnim slučajevima sudbeno će tijelo biti ovlašteno, kad je to prikladno, donositi odluke koje su izvršne odmah.

Radi sprječavanja ili rješavanja sporova ili izbjegavanja postupka pred sudbenim tijelima koji se tiču djece, stranke će, u odgovarajućim slučajevima koje će same odrediti, ***poticati posredovanje i druge postupke rješavanja sporova i primjenjivanje tih postupaka u postizanju sporazuma.***¹⁴

Konvencija o ostvarivanju kontakata s djecom u članku 4. definira da će *dijete i njegovi roditelji imati pravo na ostvarivanje i održavanje redovitih međusobnih kontakata*, koji mogu biti ograničeni ili isključeni samo ako je to potrebno u najboljem interesu djeteta. Ako nije u najboljem interesu djeteta da se kontakt s jednim od njegovih ili njezinih roditelja odvija bez nadzora, razmotrit će se mogućnost ostvarivanja kontakata pod nadzorom ili nekih drugih oblika kontakata s tim roditeljem.

Prilikom rješavanja sporova o kontaktima, članak 7. Konvencije propisuje da će *pravosudno tijelo poduzeti sve odgovarajuće mjere kako bi osiguralo da oba roditelja budu obaviještena o važnosti uspostave i održavanja kontakata s njihovim djetetom*, kako za njihovo dijete, tako za njih same, kako bi poticalo roditelje i druge osobe koje su u obiteljskoj vezi s djetetom da postignu prijateljski

¹² Europska konvencija o ostvarivanju dječjih prava, članak 1. stavak 2.

¹³ Europska konvencija o ostvarivanju dječjih prava, članak 5.

¹⁴ Europska konvencija o ostvarivanju dječjih prava, članak 13.

dogovor u svezi s kontaktima, posebice korištenjem obiteljskog posredovanja i drugih postupaka za rješavanje sporova, te kako bi prije donošenja odluke osiguralo da na raspolaganju imaju dovoljno obavijesti, dobivenih posebice od vršitelja roditeljske odgovornosti, a radi donošenja odluke u najboljem interesu djeteta te, po potrebi, pribavilo dodatne obavijesti od drugih mjerodavnih tijela ili osoba.

Konvencija za ostvarivanje alimentacijskih zahtjeva u inozemstvu ima za cilj olakšati ostvarivanje izdržavanja na koje neka osoba, koja se nalazi na teritoriju jedne od strana ugovornica, polaže pravo na potraživanje od neke druge osobe, koja potpada pod jurisdikciju druge strane ugovornice.

4.2. Domaći pozitivni propisi

Bosna i Hercegovina

Konvencija o pravima djeteta ustavna je kategorija, odnosno izravno se primjenjuje u Bosni i Hercegovini, shodno **Ustavu Bosne i Hercegovine**. Zaštita ljudskih prava je kroz Ustav BiH internacionalizirana¹⁵, odnosno slijeđeni su zapadni uzori, a sam Ustav inspiriran je Općom deklaracijom o ljudskim pravima, Međunarodnim paktom o građanskim i političkim pravima, Međunarodnim paktom o ekonomskim, kulturnim i socijalnim pravima i mnogim drugim konvencijama o ljudskim pravima. Propisom o primjenjivosti Europske konvencije o ljudskim pravima i slobodama i ostalih 15 međunarodnih konvencija Ustav u Dodatku I. „poustavljuje“ cijeli paket ljudskih prava i temeljnih sloboda različite vrste i različitog dometa. Člankom II. Ustava propisano je da će Bosna i Hercegovina i oba entiteta osigurati najvišu razinu međunarodno priznatih ljudskih prava i temeljnih sloboda. U istom članku II., stavak 7. propisano je da će Bosna i Hercegovina ostati ili postati strana ugovornica međunarodnih standarda pobrojanih u Dodatku I. Ustava¹⁶(pobrojana i Konvencija o pravima djeteta).

Problem konfliktnih razvoda i postupci koji se tiču prava djece koja se ostvaruju u različitim sudskim i upravnim postupcima regulirani su brojnim zakonima, pri čemu se, za potrebe ovoga izvješća, taksativno navode najznačajniji zakoni. Postupak izdavanja putnih isprava za djecu u slučaju neslaganja roditelja reguliran je **Zakonom o putnim ispravama BiH**¹⁷. Na entitetskim razinama i u Brčko Distriktu navedeni su postupci regulirani obiteljskim zakonima, kaznenim zakonima, zakonima iz oblasti socijalne skrbi, zakonima o parničnom i ovršnom postupku, te zakonima o općim upravnim postupcima.

Republika Srpska

Obiteljski zakon¹⁸

Obiteljskim zakonom RS uređeni su postupci u svezi sa zaštitom i pružanjem pravne pomoći obitelji i njezinim članovima, a koje obavlja tijelo skrbništva (CSR). Zakonom je propisana obveza bračnih supružnika da, prije podnošenja tužbe ili zajedničkog prijedloga za razvod braka, ukoliko imaju

¹⁵ Komentar Ustava BiH, Steiner/Ademović (izdavač Fondacija Konrad Adenauer Stiftung)

¹⁶ Dodatni sporazumi o ljudskim pravima koji će se primjenjivati u Bosni i Hercegovini

¹⁷ «Službeni list BiH», broj: 04/97, 01/99, 09/99, 27/00, 32/00, 19/01, 47/04, 53/07, 15/08

¹⁸ «Službeni glasnik RS», broj: 54/02, 41/08

zajedničku maloljetnu ili usvojenu djecu ili djecu nad kojom je produžena roditeljska skrb, pred mjerodavnim tijelom skrbništva pokrenu postupak mirenja¹⁹. Obvezujuće je za CSR da zakažu ročište za pokušaj mirenja na koje će pozvati oba bračna supružnika na savjet. U postupku mirenja tijelo skrbništva, imajući u vidu interese djece, nastojat će da se bračni supružnici sporazumiju o zaštiti, odgoju i izdržavanju zajedničke maloljetne djece, supružničkom izdržavanju, podjeli zajedničke imovine, vraćanju poklona i o svim drugim pitanjima od značaja za supružnike, njihovu maloljetnu djecu, bračnu i obiteljsku zajednicu koja se gasi²⁰. Prilikom donošenja presude kojom se brak poništava ili se brak razvodi, sud po službenoj dužnosti odlučuje o zaštiti, odgoju i izdržavanju zajedničke djece. Ako se u bračnom sporu rješava i o zaštiti, odgoju i izdržavanju djece, tijelo skrbništva sudjeluje u tom postupku radi zaštite interesa djece, stavlja prijedloge o zaštiti, odgoju i izdržavanju djece, te je ovlašteno u granicama toga prijedloga iznositi i činjenice koje stranke nisu navele i predložiti da se izvedu potrebni dokazi, ulagati pravna sredstva i poduzimati druge parnične radnje. Roditeljsko pravo vrše roditelji sporazumno. U slučaju neslaganja roditelja, o vršenju roditeljskog prava odlučuje CSR. Kad sud u bračnom sporu odluči da se brak poništava ili da se razvodi, odlučit će u istoj presudi o povjeravanju djece na zaštitu i odgoj²¹. Zakon propisuje da ako dijete ne živi u zajednici s oba roditelja, roditelji će se sporazumjeti o načinu održavanja osobnih odnosa s djetetom (posjeti i sl.). Ako do takvog sporazuma ne dođe, odluku o tomu donosi tijelo skrbništva. Tijelo skrbništva može u ime maloljetnog djeteta pokrenuti spor o izdržavanju, odnosno za povećanje izdržavanja, kad roditelj kod koga se dijete nalazi na zaštiti i odgoju bez opravdanih razloga ne koristi to pravo, a ako roditelj ne traži izvršenje dosuđenog izdržavanja, tijelo skrbništva ovlašteno je u ime maloljetne osobe podnijeti sudu prijedlog za izvršenje²².

Kazneni zakon²³

Kazneni zakon RS taksativno propisuje *Kaznena djela protiv braka i obitelji, a to su*: Oduzimanje maloljetne osobe (članak 205.), Promjena obiteljskog stanja (članak 206.), Nasilje u obiteljskoj zajednici (članak 208.) i Izbjegavanje davanja izdržavanja (članak 210.).

Zakon o socijalnoj skrbi²⁴

Sukladno Zakonu o socijalnoj skrbi, nositelji socijalne skrbi su Republika i jedinica lokalne samouprave. Korisnici socijalne skrbi su, između ostalog, i djeca bez roditeljske brige, sa smetnjama u razvoju, čiji je razvoj ometen obiteljskim prilikama, žrtve nasilja, žrtve trgovine djecom, djeca s društveno neprihvatljivim ponašanjem, izložena socijalno rizičnim ponašanjima, kojima je zbog posebnih okolnosti potrebna socijalna skrb. Dijete ima pravo na smještaj u ustanovu ako je bez roditeljske skrbi, do povratka u vlastitu obitelj ili zbrinjavanja u obitelj usvojitelja ili hraniteljsku obitelj, do završetka redovitog školovanja, najdulje do 26. godine života, a ne dulje od šest mjeseci nakon završetka redovitog školovanja. U postupcima u kojima se odlučuje o pravima djeteta, djetetu se mora omogućiti da izrazi svoje mišljenje sukladno uzrastu i njegovim sposobnostima. CSR je ustanova socijalne skrbi koju osniva jedinica lokalne samouprave. Centar obavlja, između ostalog, stručne poslove u provedbi socijalne skrbi i socijalnog rada, obiteljske i dječje zaštite, a u oblasti dječje zaštite prati stanje u oblasti dječje i obiteljskopravne zaštite, pokreće inicijative i

¹⁹ Članak 57. Obiteljskog zakona

²⁰ Članak 61. Obiteljskog zakona

²¹ Članci 85. i 88. Obiteljskog zakona RS

²² Članci 85. i 88. Obiteljskog zakona RS

²³ «Službeni glasnik RS», broj: 49/03, 108/04, 37/06, 70/06, 73/10 i 1/12

²⁴ «Službeni glasnik RS», broj: 37/12

predlaže mjere za unaprjeđivanje sustava dječje i obiteljske zaštite, razvija i unaprjeđuje preventivne aktivnosti koje doprinose sprječavanju i suzbijanju socijalnih problema, pruža dijagnostičke usluge, provodi odgovarajući tretman, savjetodavne, terapijske usluge i stručnu pomoć korisnicima, obavlja poslove savjetovališta za probleme braka i obitelji, odgoja djece, usvojenja, odnosa roditelja i djece itd.

Zakon o ovršnom postupku²⁵

Zakonom o ovršnom postupku uređuje se postupak po kojem sudovi u Republici Srpskoj provode prinudno ostvarenje tražbe na temelju ovršnih i vjerodostojnih isprava. Zakon propisuje postupanja u slučajevima ovrhe, odnosno predaje djeteta. Prilikom provedbe ovrhe, sud mora posebice voditi računa o potrebi da se u najvećoj mjeri zaštiti interes djeteta. Sud rješenjem o ovrši izvršeniku ostavlja rok od tri dana od dana dostavljanja rješenja da dijete dragovoljno preda, pod prijetnjom izvršenja novčane kazne. Zakon propisuje da ako se ovrha nije mogla provesti izricanjem i izvršenjem odluke o novčanoj kazni, ovrha će se provesti oduzimanjem djeteta od osobe kod koje se dijete nalazi i predajom djeteta.²⁶ Kad izvršeniku prestane rad, rješenje o ovrši djeluje i prema drugom poslodavcu kod kojeg dužnik stupa na rad i to od dana kad je tom poslodavcu dostavljeno rješenje o ovrši. Prijašnji poslodavac izvršenika dužan je bez odgode preporučenom pošiljkom s povratnicom dostaviti rješenje o ovrši novom poslodavcu i o tome obavijestiti sud, kao i obavijestiti sud o prestanku rada izvršenika bez odgađanja ako mu nije poznat novi poslodavac, o čemu će sud obavijestiti tražitelja ovrhe određujući mu rok radi pribavljanja podataka o novom poslodavcu.²⁷

Zakon o parničnom postupku Republike Srpske²⁸

Zakonom o parničnom postupku određuju se pravila postupka na temelju kojih osnovni sudovi, okružni sudovi i Vrhovni sud Republike Srpske raspravljaju i odlučuju u građanskopravnim sporovima ako posebnim zakonom nije drukčije određeno. Za suđenje u sporovima za zakonsko izdržavanje, ako je tužitelj osoba koja traži izdržavanje, mjerodavan je pored suda opće mjesne mjerodavnosti i sud na čijem području tužitelj ima prebivalište, odnosno boravište²⁹. Za suđenje u sporovima radi utvrđivanja postojanja ili nepostojanja braka, poništenja braka ili razvoda braka (bračni sporovi), mjerodavan je pored suda opće mjesne mjerodavnosti i sud na čijem su području bračni drugovi imali posljednje zajedničko prebivalište³⁰.

Zakon o općem upravnom postupku³¹

Po zakonu su dužna postupati državna tijela kad u upravnim stvarima, neposredno primjenjujući propise, rješavaju o pravima, obvezama ili pravima o interesima pojedinca, pravne osobe ili druge stranke, kao i tijela grada i općine kad na temelju zakona obavljaju poslove državne uprave, kao i poduzeća, ustanove i druge organizacije u vršenju javnih ovlasti. Izvršenje rješenja koje je doneseno

²⁵ «Službeni glasnik RS», broj: 59/03, 85/03, 64/05, 118/07, 61/13

²⁶ Članak 138. Zakona o ovršnom postupku RS: „U postupku ovrhe, sud će zahtijevati pomoć tijela skrbništva. Izvršenje na plati, naknadi umjesto plaće, naknadi za skraćeno radno vrijeme i naknadi zbog umanjenja plaće i mirovine, primanja po osnovi naknade zbog tjelesnog oštećenja prema propisima o invalidskom osiguranju, primanja po osnovi socijalne pomoći, primanja po osnovi privremene neuposlenosti, primanja po osnovi dodatka na djecu, primanja po osnovi stipendije i pomoći učenicima i studentima i može se provesti do iznosa od jedne polovine.“

²⁷ Članak 162. Zakona o ovršnom postupku RS

²⁸ «Službeni glasnik RS», broj: 58/03, 85/03, 74/05, 63/07, 105/08, 45/09, 49/09, 61/13

²⁹ Članak 34. Zakona o parničnom postupku RS

³⁰ Članak 35. Zakona o parničnom postupku RS

³¹ «Službeni glasnik RS», broj: 13/02, 87/07, 50/10

u upravnom postupku provodi se radi ispunjenja novčanih i nenovčanih obveza i uvijek se provodi protiv izvršenika, odnosno osobe koja je obvezna tu obvezu ispuniti. Postoje dvije vrste izvršenja i to: administrativno (koje se provodi radi ispunjenja nenovčanih obveza i kod ove vrste izvršenja tijela unutarnjih poslova obvezni su tijelu koje provodi izvršenje pružiti prijeko potrebnu potporu bez obzira provodi li se isto preko drugih osoba) i sudsko izvršenje koje se odnosi na novčane obveze.

Brčko Distrikt

Kaznenim zakonom³² propisane su sljedeće skupine kaznenih djela: kaznena djela protiv braka, obitelji i mladeži: Oduzimanje djeteta ili maloljetnika (članak 214.), Povreda obiteljskih obveza (članak 217.), Nasilje u obitelji (članak 218.) i Izbjegavanje davanja izdržavanja (članak 219.).

Obiteljski zakon³³

Obiteljskim zakonom u Brčko Distriktu propisano je da je za pružanje stručne pomoći i zaštite prava i interesa djeteta i ostalih članova obitelji, te za rješavanje sporova između članova obitelji, kao i u svim slučajevima poremećenih obiteljskih odnosa mjerodavno Odjeljenje za zdravstvo i ostale usluge –Pododjeljenje za socijalnu skrb, kao tijelo skrbništva. Također, zakon uređuje prestanak braka, razloge za razvod braka, mirenje bračnih partnera, kao i ako se u postupku bračni partneri ne izmire, da će tijelo skrbništva nastojati da se sporazume o zaštiti, odgoju i izdržavanju zajedničke maloljetne djece. Tijelo skrbništva dužno je po službenoj dužnosti poduzeti potrebne mjere radi zaštite prava i najboljih interesa djeteta, a na temelju neposrednih saznanja i obavijesti. Obavijest o povredi djetetovih prava, a naročito o nasilju, zlostavljanju, spolnim zlouporabama i zanemarivanju djeteta, dužni su bez odgađanja dostaviti tijelu skrbništva sva tijela, organizacije i fizičke osobe. CSR provodi postupak mirenja bračnih supružnika, roditelji sporazumno vrše roditeljska prava, a u slučaju neslaganja o tomu odlučuje CSR.

CSR u Brčko Distriktu odlučuje i po zahtjevima stranaka za održavanje osobnih/neposrednih odnosa djeteta s roditeljem s kojim ne živi. Obiteljskim zakonom BD određuju se pravila prema kojima sudovi postupaju kada u posebnim postupcima odlučuju o odnosima roditelja i djece, a u istim tim postupcima primjenjuju se odredbe **Zakona o parničnom postupku, Zakona o izvanparničnom postupku i Zakona o ovršnom postupku**³⁴. Tijekom postupka u kojem odlučuje o tomu s kojim će roditeljem dijete živjeti, o osobnim odnosima i neposrednim kontaktima djeteta s roditeljem s kojim ne živi, te o roditeljskoj brizi, sud mora na odgovarajući način obavijestiti dijete koje je sposobno shvatiti značenje pravne posljedice odluke o vođenju postupka i njegovo pravo da izrazi svoje mišljenje. Sudija obavlja neformalni razgovor s djetetom na sudu ili izvan suda uz posredovanje tijela skrbništva o čemu sastavlja zapisnik³⁵.

³² "Službeni glasnik BD BiH", broj: 10/03, 45/04, 06/05, 21/10, 52/11

³³ «Službeni glasnik Brčko Distrikta BiH», broj: 23/07

³⁴ Članak 245. Obiteljskog zakona Brčko Distrikta

³⁵ Članak 248. Obiteljskog zakona BD

Federacija BiH

Obiteljski zakon Federacije Bosne i Hercegovine³⁶

Prema Obiteljskom zakonu Federacije BiH, prije pokretanja postupka za razvod braka, bračni partner ili oba bračna partnera koji imaju djecu nad kojom ostvaruju roditeljsku brigu dužni su podnijeti zahtjev za posredovanje fizičkoj i pravnoj osobi ovlaštenoj za posredovanje. Zahtjev za posredovanje mogu podnijeti i bračni partneri koji nemaju djecu nad kojom ostvaruju roditeljsku brigu.³⁷ Zakonom je propisano da će u postupku posredovanja ovlaštena osoba nastojati ukloniti uzroke koji su doveli do poremećaja bračnih odnosa i izmiriti bračne partnere. Ovlaštena osoba upoznat će bračne partnere s posljedicama razvoda braka, a posebice s onima koje se odnose na djecu. Dijete ima pravo na brigu o životu, zdravlju i razvoju osobnosti. Dijete ima pravo živjeti s roditeljima. Ako ne živi s oba ili s jednim roditeljem, pravo je djeteta da redovito održava osobne odnose i neposredne kontakte s roditeljem s kojim ne živi, ima pravo održavati osobne odnose i neposredne kontakte i s bakom i djedom, pravo na zaštitu od nezakonitog miješanja u njegovu privatnost i obitelj.³⁸ Ako ne žive s djetetom, oba roditelja su dužna održavati osobne odnose i neposredne kontakte s djetetom i poštovati veze djeteta s drugim roditeljem, ukoliko sud ne odredi drukčije. Zakon propisuje da roditelji zajednički, sporazumno i jednakopravno brinu o djetetu. Roditelj s kojim dijete ne živi i koji ne obavlja dužnosti ima pravo biti informiran od drugog roditelja o važnim stvarima koje se tiču života djeteta. Ako se ne slaže s nekim postupkom ili mjerom drugog roditelja, može se obratiti sudu, koji će u izvanparničnom postupku odlučiti o prigovoru. Održavanje osobnih odnosa i neposrednih kontakata djeteta s roditeljem može se ograničiti ili zabraniti samo radi zaštite interesa djeteta³⁹. Na prijedlog bake i djeda, ili djeteta, sud će u izvanparničnom postupku odrediti način održavanja osobnih odnosa i neposrednih kontakata djeteta s bakom i djedom, osim ako to nije u interesu djeteta. Mišljenje će se djeteta uzeti u obzir sukladno njegovom uzrastu i zrelosti.⁴⁰ Tijelo skrbništva dužno je po službenoj dužnosti poduzimati potrebne mjere radi zaštite prava i najboljeg interesa djeteta, a na temelju neposrednog saznanja ili obavijesti. Obavijest o povredi djetetovih prava, a naročito o nasilju, zlostavljanju, spolnim zloporabama i zanemarivanju djeteta, dužni su bez odgađanja dostaviti tijelu skrbništva sva tijela, organizacije i fizičke osobe.⁴¹ CSR imaju obvezu upozoriti roditelje na propuste i pružanje pomoći roditeljima u sređivanju njihovih socijalnih, materijalnih i osobnih prilika i odnosa, a ako interes djeteta to zahtijeva, uputit će roditelje u odgovarajuće savjetovalište. Sud je tijekom ovršnog postupka obvezan štiti dijete u najvećoj mogućoj mjeri.⁴² Sud će, nakon što ocijeni sve okolnosti slučaja, odrediti izvršenje oduzimanjem djeteta ili izricanjem i provođenjem novčanih ili zatvorskih kazni protiv osobe koja protivno nalogu suda odbija predati dijete ili poduzima radnje s ciljem njegova skrivanja ili onemogućavanja provođenja odluke. Sredstva izvršenja mogu se odrediti i provesti protiv osobe kod koje se dijete nalazi i protiv osobe o čijoj volji ovisi predaja djeteta. Ako se svrha izvršenja nije mogla postići jednim od sredstava izvršenja iz stavka 1. ovoga članka, sud može odrediti drugo sredstvo izvršenja.⁴³ Odredbe zakona koje se odnose na predaju djeteta

³⁶ "Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine", broj: 35/05

³⁷ Članak 45.

³⁸ Članak 124. Obiteljskog zakona FBiH

³⁹ Članak 141, 142, 143, 144, 145.)

⁴⁰ Članak 149. Obiteljskog zakona FBiH

⁴¹ Članak 150. Obiteljskog zakona FBiH

⁴² Članak 365. Obiteljskog zakona FBiH

⁴³ Članak 366. Obiteljskog zakona FBiH

roditelju s kojim će živjeti primjenjuju se i kod izvršenja radi održavanja osobnih odnosa i neposrednih kontakata djeteta s roditeljem.

Kazneni zakon FBiH⁴⁴

Kazneni zakon FBiH taskativno propisuje kaznena djela protiv braka, obitelji i mladeži a to su: Oduzimanje djeteta ili maloljetnika (članak 217.), Promjena obiteljskog stanja (članak 218.), Zapuštanje ili zlostavljanje djeteta ili maloljetnika (članak 219.), Napuštanje djeteta (članak 220.), Povreda obiteljskih obveza (članak 221.), Nasilje u obitelji (članak 222.) i Izbjegavanje izdržavanja (članak 223.).

Zakon o osnovama socijalne skrbi, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite obitelji s djecom FBiH⁴⁵

Prema Zakonu o osnovama socijalne skrbi, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite obitelji s djecom djelatnost zaštite obitelji s djecom obavljaju ustanove socijalne skrbi čiju bližu djelatnost uređuju mjerodavna tijela kantona, sukladno ustavu i ovom zakonu.⁴⁶ Socijalna skrb djeteta, sukladno odredbama Konvencije o pravima djeteta, ostvaruje se u najboljem interesu djeteta. Korisnici socijalne skrbi u smislu zakona osobe su koje se nalaze u stanju socijalne potrebe: djeca bez roditeljske brige (dijete bez oba roditelja, nepoznatih roditelja, napušteno od roditelja lišenih roditeljskog prava i roditelja spriječenih da vrše roditeljsku dužnost), odgojno zanemarena djeca (dijete koje zbog nedovoljno nadzora i brige roditelja, te negativnog utjecaja sredine, narušava općeprihvaćene norme ponašanja), djeca čiji je razvoj ometen obiteljskim prilikama (dijete čiji roditelji zbog nesređenih obiteljskih odnosa, materijalnih ili drugih razloga nisu u mogućnosti osigurati mu normalne uvjete za pravilan odgoj, fizički i psihički razvoj).⁴⁷

Zakon o ovršnom postupku FBiH⁴⁸

Zakonom se uređuje postupak po kojem sudovi u Federaciji BiH provode prinudno ostvarenje potraživanja na temelju ovršnih i vjerodostojnih isprava, ako posebnim zakonom nije drukčije određeno. Ovrha na plaći, nadoknadi umjesto plaće, nadoknadi za skraćeno radno vrijeme i nadoknadi zbog umanjenja plaće i mirovine, primanja po osnovi nadoknade zbog tjelesnog oštećenja prema propisima o invalidskom osiguranju, primanja po osnovi socijalne pomoći, primanja po osnovi privremene neuposlenosti, primanja po osnovi dodatka na djecu, primanja po osnovi stipendije i pomoći učenicima i studentima i nadoknada za rad osuđenika može se provesti do iznosa jedne polovine⁴⁹. Rješenjem o ovrsi na plaći određuje se pljenidba određenog dijela plaće i nalaže se poslodavcu koji izvršeniku isplaćuje plaću da novčani iznos za koji je određena ovrha isplati, odnosno isplaćuje tražitelju ovrhe nakon ovršnosti rješenja o ovrsi. Rješenje o ovrsi odnosi se i na povećanje plaće do kojeg dođe nakon dostave rješenja o ovrsi kao i na sva primanja izvršenika po osnovi rada.⁵⁰

Kad izvršeniku prestane rad, rješenje o ovrsi djeluje i prema drugom poslodavcu kod kojeg dužnik stupa na rad i to od dana kad je tom poslodavcu dostavljeno rješenje o ovrsi. Prijašnji poslodavac

⁴⁴ «Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine», broj: 36/03, 37/03, 21/04, 69/04, 18/05,42/10, 42/11

⁴⁵ «Službene novine FBiH», broj: 36/99, 54/04,39/06

⁴⁶ Članak 8. Zakona o osnovama socijalne skrbi, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite obitelji s djecom

⁴⁷ (članci 12. i 13.)

⁴⁸ «Službene novine Federacije BiH», broj: 32/03, 52/03 i 33/06

⁴⁹ Članak 138. Zakona o ovršnom postupku FBiH

⁵⁰ Članak 159. Zakona o ovršnom postupku FBiH

izvršenika dužan je bez odgode preporučenom pošiljkom s povratnicom dostaviti rješenje o ovrsi novom poslodavcu i o tome obavijestiti sud. Prijašnji poslodavac obavijestit će sud o prestanku rada izvršenika bez odgađanja ako mu nije poznat novi poslodavac, o čemu će sud obavijestiti tražitelja ovrhe određujući mu rok radi pribavljanja podataka o novom poslodavcu.⁵¹ Tražitelj ovrhe može predložiti da sud u ovršnom postupku rješenjem naloži poslodavcu da mu isplati sve rate što ih je propustio obustaviti i isplatiti prema rješenju o ovrsi. Poslodavac koji nije postupio prema rješenju o ovrsi ili je propustio postupiti, odgovara za štetu koju je tražitelj ovrhe⁵² zbog toga pretrpio.

Zakon o parničnom postupku FBiH⁵³

Ovim se zakonom određuju pravila postupka na temelju kojih općinski sudovi, kantonalni sudovi i Vrhovni sud Federacije Bosne i Hercegovine raspravljaju i odlučuju u građanskopravnim sporovima ako posebnim zakonom nije drukčije određeno. Za suđenje u sporovima za zakonsko izdržavanje, ako je tužitelj osoba koja traži izdržavanje, mjerodavan je, pored suda opće mjesne mjerodavnosti, i sud na čijem području tužitelj ima prebivalište, odnosno boravište.⁵⁴

Za suđenje u sporovima radi utvrđivanja postojanja ili nepostojanja braka, poništenja braka ili razvoda braka (bračni sporovi), mjerodavan je, pored suda opće mjesne mjerodavnosti, i sud na čijem su području bračni drugovi imali posljednje zajedničko prebivalište⁵⁵.

Zakon o izvanparničnom postupku FBiH⁵⁶

Zakonom o izvanparničnom postupku FBiH utvrđuju se pravila po kojima sudovi postupaju i odlučuju o osobnim, obiteljskim, imovinskim i drugim pravima i pravnim interesima koji se po zakonu rješavaju u izvanparničnom postupku.

U izvanparničnom postupku sud po službenoj dužnosti poduzima mjere radi zaštite prava i pravnih interesa maloljetnika o kojima roditelji ne skrbe, kao i drugih osoba koje nisu u mogućnosti same se brinuti o zaštiti svojih prava i pravnih interesa.

Zakon o upravnom postupku⁵⁷

Izvršenje rješenja donesenog u upravnom postupku provodi se radi ostvarivanja novčanih potraživanja ili nenovčanih obveza. Izvršenje se provodi protiv osobe koja je obvezna ispuniti obvezu (izvršenik), odnosno njegovih nasljednika ili pravnih slijednika. Izvršenje se provodi po službenoj dužnosti ili na prijedlog stranke. Po službenoj dužnosti izvršenje se provodi kad to nalaže javni interes. Izvršenje koje je u interesu stranke provodi se na prijedlog stranke (tražitelj izvršenja). Administrativno izvršenje (radi ispunjenja nenovčanih obveza) provode tijela uprave po odredbama ovoga, odnosno posebnog zakona, a sudsko izvršenje - mjerodavni sud po propisima koji važe za sudsko izvršenje (radi ispunjenja novčanih obveza).⁵⁸

⁵¹ Članak 162. Zakona o ovršnom postupku FBiH

⁵² Članak 163. Zakona o ovršnom postupku FBiH

⁵³ «Službene novine FBiH», broj: 53/03, 73/05 i 19/06

⁵⁴ Članak 34. Zakona o parničnom postupku Federacije BiH

⁵⁵ Članak 35. Zakona o parničnom postupku Federacije BiH

⁵⁶ Članak 1, 5, 6, 8, 9, 13, 24. i 28. Zakona o izvanparničnom postupku, «Službene novine FBiH», br. 2/98, 39/04, i 73/05

⁵⁷ «Službene novine FBiH», broj: 2/98 i 48/99

⁵⁸ Članci 269.-273. Zakona o upravnom postupku FBiH

V REZULTATI ISTRAŽIVANJA

5.1. Konzultativni sastanci s predstavnicima nevladinih organizacija⁵⁹

Konzultativni sastanci održavani su s predstavnicima nevladinih organizacija koje okupljaju samohrane roditelje s područja cijele Bosne i Hercegovine, kao i udruge koje pružaju pravnu i drugu pomoć.⁶⁰ Članovi udruga samohranih roditelja uglavnom su žene, samohrane majke, rijetki su slučajevi da im se pridružuju samohrani očevi, mada ima i takvih slučajeva. U pitanju su neuposlene osobe (čak i preko 50%), socijalno isključene osobe koje ne znaju kako da ostvare pristup informacijama i na koji način uopće mogu ostvariti svoja prava. S druge strane, među članovima, vidno je da postoji veliki entuzijazam da pomažu jedni drugima i prilikom sastanaka evidentno je da su međusobno razmijenili podatke, informacije, postavljali pitanja i slično. Nažalost, kako napominju, vrlo rijetko postižu bilo kakve pozitivne učinke nakon podnošenja kaznenih prijavi zbog izbjegavanja davanja izdržavanja mjerodavnom tužiteljstvu.

Predstavnici nevladinog sektora smatraju da je svaki razvod konfliktan i da ostavlja teške posljedice na bračne parove, ali ponajviše na djecu. Svoje nezadovoljstvo radom CSR članovi nevladinog sektora poglavito vide u činjenici da **sami centri s obzirom na preopterećenost poslom i uslijed neadekvatne popunjenosti stručnim kadrom, nisu u mogućnosti postupke i sve što je neophodno za zaštitu djeteta i obvezu osiguranja najboljeg interesa djeteta, provesti do kraja.** Prilikom održavanja konzultativnih sastanaka, Ombudsmeni spoznaju da pojedine sredine nemaju adekvatne službe, npr. općina Neum ili da nemaju dovoljno senzibiliteta i da na predmetima rade šablonski, ne uvažavajući specifičnosti svakog pojedinačnog slučaja. Uzrok ovakvoj situaciji po njima nije u samim centrima nego u sustavu generalno, jer se loše gospodarske prilike svakako negativno odražavaju na rad samih centara. Ista je situacija i sa sudovima, koji također načelno dobro obavljaju svoj posao, ali nedostaju ljudski resursi. Npr. u Kantonu Sarajevo pri Općinskom sudu postoji poseban obiteljski odjel, ali sustav bi bio puno učinkovitiji da u odjelu radi veći broj sudaca. U Republici Srpskoj i Brčko Distriktu nisu formirani posebni, obiteljski odjeli pri parničnim odjelima, tako da postojanje senzibiliteta i sluha za prava djeteta u svim ostalim sudovima ovisi isključivo o sudcima. Za razliku od organizacija koje djeluju na području RS-a, koje su zadovoljne radom tužiteljstava u RS-u, naročito radom Okružnog tužiteljstva Banjaluka, a u svezi s procesuiranjem kaznenih djela izbjegavanja davanja izdržavanja, organizacije s područja FBiH nisu zadovoljne radom tužiteljstava u FBiH, jer se, prema njihovim navodima, djela izbjegavanja davanja izdržavanja skoro pa nikako ne procesuiraju. One organizacije koje se u svome djelovanju bave i pružanjem pravne pomoći iz oblasti obiteljskog prava, po zahtjevu stranke pokreću postupke pred mjerodavnim sudovima u svezi s izmjenom dijela presude koji se odnosi na skrbništvo, održavanje osobnih kontakata i visine alimentacije prema zahtjevu stranaka. Statistički gledano, više stotina takvih predmeta uspješno je okončano.

Predstavnici nevladinih organizacija, ali i osoblje CSR, istaknuli su značaj mobilnih timova u zaštiti prava djece, ali još uvijek ih je nedovoljno. Značaj mobilnih timova, koje čine predstavnici policije i CSR, odnosno profesionalci/stručnjaci jeste u činjenici što stručne službe odmah po prijavi izađu na teren i to ne samo po prijavama za nasilje, već i u brojnim spornim situacijama koje se tiču održavanja osobnih odnosa djeteta s roditeljem s kojim ne živi (primjerice, prilikom nepoštivanja

⁵⁹ Podatci o NVO u Dodatku II. izvješća

⁶⁰ Dodatak ovoga izvješća sadrži spisak udruga i njihovih predstavnika s kojima je osoblje Odjela za prava djece obavilo konzultacije.

odluke mjerodavnog tijela ili sporazuma u pogledu načina i vremena održavanja odnosa/kontaktata). Ombudsmeni zapažaju da su u pojedinim lokalnim zajednicama policija, CSR i sudovi ili članovi mobilnog tima veoma dobro uvezani i imaju dobru, a po građane/roditelje i djecu, uspješnu suradnju. Organizacije s područja RS-a ukazale su na činjenicu da je Obiteljskim zakonom RS predviđena obveza tijela skrbništva da pruži pomoć u slučaju neplaćanja izdržavanja, odnosno učini sve što je potrebno radi podnošenja prijedloga za izvršavanje pravomoćne sudske odluke. Također napominju da i pored ove mogućnosti koju zakon eksplicitno propisuje, takav slučaj u praksi nije zabilježen.

Prema saznanjima do kojih smo došli razgovarajući s predsjednicom jedne od udruga, koja inače okuplja 3790 članova, oko 1500 članova udruge ispunjavalo je anketne listiće u svezi s internim istraživanjem koliko drugi roditelj doprinosi izdržavanju djeteta. Rezultati su pokazali da drugi roditelj u izdržavanju doprinosi svega 15%, 10% roditelja samo povremeno, a ostalih 75% odgovora bilo je da drugi roditelj uopće ne doprinosi izdržavanju djeteta.

Prema saznanjima do kojih smo došli razgovarajući s predsjednicom jedne od udruga, koja inače okuplja 3790 članova, oko 1500 članova udruge ispunjavalo je anketne listiće u svezi s internim istraživanjem koliko drugi roditelj doprinosi izdržavanju djeteta. Rezultati su pokazali da drugi roditelj u izdržavanju doprinosi svega 15%, 10% roditelja samo povremeno, a ostalih 75% odgovora bilo je da drugi roditelj uopće ne doprinosi izdržavanju djeteta.

Predstavnici udruga upoznali su Ombudsmane s inicijativom koja je započeta tijekom 2009. godine, a koja se odnosi na mogućnost osnivanja alimentacijskog fonda u Republici Srpskoj, odnosno da se osigura primjena članka 237. Obiteljskog zakona u Federaciji BiH.

Kako napominju, u inicijativi imaju potporu Ministarstva obitelji, omladine i sporta RS, iako su svjesni svih poteškoća i prepreka koje se javljaju u praksi, kao što su siromaštvo, neuposlenost, rad na crno i slično. Prema njihovim riječima, u pitanju je inicijativa Savjeta za djecu RS, a aktivno su uključene i Udružene žene Banjaluka. Pored osnivanja alimentacijskog fonda, lobira se da se pronađu adekvatna zakonska rješenja da se kategorija samohranog roditelja zakonski prepozna i da se država obaveže da ih, poglavito u interesu djece, pomaže. U Hrvatskoj i Sloveniji postoji alimentacijski fond, dok u Srbiji postoji samo inicijativa. Inicijativa za provedbu članka 237. PZ FBiH također postoji i u Federaciji BiH, a provodi je Ženska mreža BiH. Najčešće su u pitanju žene koje su radno sposobne, ali nisu uposlene, te ne spadaju u kategoriju socijalno ugroženog stanovništva. Posebice je otežavajuća okolnost ako nemaju potporu svoje obitelji ili zajednice. Njima je neophodna pomoć države, a ponajprije je potreban rad na poduzimanju njihovog samopouzdanja, adekvatnog savjetovanja i pružanja pravne pomoći. Samohrane roditelje zakoni ne prepoznaju kao posebnu kategoriju stanovništva/korisnika kojima je potrebna pomoć u okviru socijalne skrbi. Ombudsmeni uvažavaju financijske poteškoće i stalni manjak/deficit proračunskih sredstava mjerodavnih tijela, ali kao institucija koja se bavi zaštitom ljudskih i dječjih prava, želi podržati inicijative vladinog i nevladinog sektora u svezi sa spornim pitanjima, posebno u svezi s radom/osnivanjem alimentacijskih fondova u BiH.

Članak 237. PZ FBiH

Kad sud utvrdi da roditelji i druge osobe koje su obvezne davati izdržavanje nisu u mogućnosti podmirivati potrebe izdržavanja djeteta, obavijestit će o tome tijelo skrbništva koje je dužno osigurati sredstva za izdržavanje djeteta iz proračunskih sredstava Federacije.

Svi su se složili da je najteže i najdulje ostvariti kontakt s djetetom ukoliko je u inozemstvu, odnosno ukoliko se izvršenik/roditelj koji ne plaća izdržavanje nalazi u inozemstvu. Također, veliki je problem neuposlenost i teška materijalna situacija u kojoj se nalaze samohrani roditelji, a pokretanje različitih postupaka i poduzimanje

aktivnosti i mjera u interesu djece podrazumijeva velika novčana sredstva i tu postavljaju pitanje

treba li država pomoći djecu, roditelje osloboditi plaćanja sudskih pristojbi, troškova vještačenja itd. Uvažavajući pozitivne propise, **CSR bi trebali više pomagati, ne samo materijalno, već pružanjem pravne pomoći, odnosno u interesu djece samoinicijativno pokretati različite postupke** (izvršenje sudskih presuda, podnošenje kaznenih prijava itd). Generalni je **zaključak da su zakoni dobri, ali da postoji praznina**, što odmah ostavlja prostora za iznalaženje različitih rješenja i zlouporaba uopće.

Predstavnici jedne nevladine organizacije spomenuli su problem što u Federaciji BiH otac djeteta ne može podnijeti tužbu za razvod braka do navršene treće godine života djeteta. Istaknut je i primjer kako stranka sama nosi rješenje o ovrsi u prostorije poslodavca (financije) i kažu da je jednostavno takva praksa suda na području na kojem djeluju. Izuzev navedenih problema udruge ističu i druge brojne probleme, nedostatak prostora ili velike zakupnine, većina organizacija nije zadovoljna suradnjom s mjerodavnim tijelima, voljeli bi imati što stručnije osoblje, kako bi članovima u što većoj mjeri pomogli. Ombudsmani napominju da je veoma značajno što se građani udružuju, kako bi riješili svoje svakodnevne probleme i unaprijedili i zaštitili svoja prava i prava svoje djece.

Ombudsmani se koriste prilikom da ukažu kako je Ustavni sud Bosne i Hercegovine u predmetu po apelaciji broj Ap-369/10 ustanovio da je odredba članka 43. Obiteljskog zakona Federacije BiH, po kojoj muž nema pravo na tužbu za razvod braka za vrijeme trudnoće žene ili dok njihovo dijete ne navrší tri godine života, diskriminirajuća, jer dovodi do različitog tretmana apelanta prema spolu, a da za takav različit tretman nema razumnog i objektivnog opravdanja. Ustavni sud zaključuje da je u konkretnom slučaju došlo do kršenja zabrane diskriminacije iz članka II./4 Ustava Bosne i Hercegovine i članka 14. Europske konvencije u svezi s pravom na pristup sudu kao segmentom prava na pravično suđenje iz članka II./3e) Ustava Bosne i Hercegovine i članka 6. stavak 1. Europske konvencije, jer je apelantova tužba odbačena kao nedopuštena u smislu odredbe članka 43. Obiteljskog zakona FBiH. Iz obrazloženja odluke proizlazi da su mjerodavni u odgovoru na apelaciju istaknuli kako je zakonodavac želio osigurati da oba roditelja budu nazočna u najranijoj dobi djeteta, uzevši u obzir sve specifičnosti i psihičke promjene koje uzrokuje razdvajanje roditelja u vrijeme kada dijete još nije dovoljno odraslo kako bi shvatilo određene pojave u društvu. Navedeno je da su uzete u obzir i specifične materijalne prilike žena u našem društvu koje se ogledaju u tomu što nisu dovoljno situirane kako bi mogle samostalno opstati s maloljetnim djetetom, pa je nazočnost oca neophodna. Ukazano je da je veliki broj žena-majki bez stalnog izvora prihoda, odnosno da su neuposlene, jer u toj životnoj fazi nisu u mogućnosti raditi mnoge poslove, a ukoliko su u radnom odnosu, prisutni su mnogi problemi u ostvarivanju naknada za vrijeme njege djeteta, a pri tomu su vrlo često i stambeno nezbrinute ukoliko dođe do razvoda braka. Shodno navedenom, zakonodavac je smatrao da je uloga oca veoma bitna u ovome razdoblju odrastanja i njege djeteta, pa je kroz razdoblje od tri godine želio osigurati mogućnost da dijete zdravo i pravilno odrasta. Zakonodavac je želio da majka, koja prolazi kroz veoma teško razdoblje podizanja malog djeteta, ima neophodnu pomoć i nazočnost oca djeteta. Konstatirano je da namjera zakonodavca nema diskriminirajuću prirodu, nego zaštitni karakter, jer biološki karakter i specifičnost uloge žene trudnice i majke djeteta do tri godine takvi su da u prvi plan stavljaju ulogu majke a onda mogućnost da eventualno sklopi drugu bračnu zajednicu. Ministarstvo je navelo kako smatra da pravo iz članka 12. Europske konvencije nije povrijeđeno, jer se vršenje prava na brak i zasnivanje obitelji uređuju unutarnjim zakonima, a u konkretnim slučajevima pravo na brak ograničeno je u određenom razdoblju, jer je već ostvareno ranijim brakom i njime su stvorene određene obveze koje se moraju ispoštovati, prije svega obveza da se zaštiti maloljetno dijete.

Shodno navedenom, Parlamentu i Vladi Federacije BiH Ustavni sud dostavlja odluku, radi poduzimanja odgovarajućih mjera i mjerodavnosti.⁶¹

5.2. Konzultativni sastanci s predstavnicima sudova⁶²

Iz razgovora sa sudcima prvostupanjskih sudova u Banjaluci, Sarajevu i Mostaru, koji postupaju u građanskim stvarima, Ombudsmani zaključuju **kako je mišljenje sudaca da su postojeća zakonska rješenja dobra**, ali, bez obzira na to, da ima mnogo problema u primjeni zakona. Npr. opće je poznato kako se ročišta ne mogu zakazati u propisanim zakonskim rokovima (primjerice, 15 dana od dana dostavljanja odgovora na tužbu od tuženika ili protekom roka). Kada je u pitanju trajanje parničnih postupaka, iznosimo primjer Općinskog suda u Sarajevu, u kojem je prije četiri godine formiran poseban obiteljski odjel, što za rezultat ima da su predmeti koji su aktivni stari svega jednu godinu, iako u istom odjelu rade četiri sudca, a oko 110 tužbi prosječno zaprimi mjesečno. Rijetko se supružnici razvode sporazumno, a brakorazvodni postupci dugo traju, posebice prilikom izvođenja različitih vrsta vještačenja. Prioritet daju brakorazvodnim parnicama u odnosu na podjelu bračne tekovine. Mišljenje djeteta se uvažava, ali tek nakon 14. godine života, s tim da sudci

Npr. opće je poznato da se ročišta ne mogu zakazati u propisanim zakonskim rokovima (npr. 15 dana od dana dostavljanja odgovora na tužbu od tuženika ili protekom roka). Kada je u pitanju trajanje parničnih postupaka, iznosimo primjer Općinskog suda u Sarajevu, u kojem je prije četiri godine formiran poseban obiteljski odjel, što za rezultat ima da su predmeti koji su aktivni stari svega jednu godinu, iako u istom odjelu rade četiri sudca, a oko 110 tužbi prosječno zaprimi mjesečno.

practiciraju da pozovu djecu mlađu od 14 godina, a pri tomu se mišljenje djeteta koje nije navršilo 14 godina ne može uzeti u obzir prilikom određivanja izdržavanja. Sudac obiteljskog odjela u Sarajevu ističe problem prilikom vještačenja, odnosno problem nedostatka vještaka psihologa, a imaju zabilježene primjere vještačenja po vještacima medicinske struke, neuropsihijatrima. Kao što je već naprijed spomenuto, Općinski sud u Sarajevu jedini je sud koji u BiH ima formiran

specijalizirani odjel/obiteljski odjel, a sudci su zadovoljni edukacijama koje provodi Centar za edukaciju sudaca i tužitelja Federacije BiH. Navedeni problem u svezi s nedostatkom stručnog kadra za vještačenja, poput dječjih psihologa, istaknuli su sudci Općinskog suda u Mostaru, koji na listi stalnih sudskih vještaka nemaju dječjih psihologa, ali iznalaze rješenja u dobroj suradnji s CSR i

Zanimljivo je da je praksa da sudci u Mostaru, kada procijene prijeko potrebnim, saslušaju dijete i od 5, 6, 7 i 8 godina, odnosno žele čuti mišljenje djeteta tijekom postupka. Posebice je značajno da sve institucije u lancu pružanja zaštite prava djeteta – CSR, policija, tužiteljstvo, detaljno i oprezno obrade svoj dio posla, kako bi se kasnije u što većoj mjeri izbjegle zlouporabe i manipulacije djecom.

Centrom za mentalnom zdravlje. Također, ističu i problem administrativne prirode, problem oko nadoknade sudskih troškova, prilikom izvođenja vještačenja, problem dostavljanja pismena. Zanimljivo je da je praksa da sudci u Mostaru, kada procijene prijeko potrebnim, saslušaju dijete i od 5, 6, 7 i 8 godina, odnosno žele čuti mišljenje djeteta tijekom postupka. Posebice je značajno da

sve institucije u lancu pružanja zaštite prava djeteta – CSR, policija, tužiteljstvo, detaljno i oprezno obrade svoj dio posla, kako bi se kasnije u što većoj mjeri izbjegle zlouporabe i manipulacije djecom.

Sudci u Banjaluci, pored već istaknutih problema u izražavanju potpore osnivanju alimentacijskog fonda, iznose niz praktičnih primjera s kojima se susreću, posebice u izvršnim postupcima, radi

⁶¹ Navedena odluka Ustavnog suda objavljena je na web stranici Institucije ombudsmana (Odjel za eliminaciju svih oblika diskriminacije).

⁶² Podatci o sastancima prikazani u Dodatku IV. izvješća

Članak 63. Zakona o ovršnom postupku RS

Ako ovim zakonom nije drukčije određeno, ovrha će se obustaviti po službenoj dužnosti, ako je ovršna isprava pravomoćno ukinuta, preinačena, poništena, stavljena izvan snage ili je na drugi način određeno da je bez djelovanja, odnosno ako potvrda o ovršnosti bude pravomoćno ukinuta.

Ovrha će se obustaviti po službenoj dužnosti i kada, sukladno odredbama koje uređuju obligacijske odnose, treća osoba ispuni obvezu prema tražitelju ovrhe umjesto izvršenika.

Ovrha će se obustaviti ako je postalo nemoguće ili se iz drugih razloga ne može provesti.

Prije donošenja rješenja o obustavi ovrhe iz stavka 3. ovoga članka sud će pozvati tražitelja izvršenja da podnese prijedlog iz članka 8. stavak 3. ovoga zakona u roku od 15 dana od dana prijema poziva.

Rješenje o obustavi ovrhe sud će donijeti ako prijedlog ne bude u roku podnesen ili ako je prijedlog neutemeljen.

Ovrha na pojedinim predmetima će se na prijedlog izvršenika obustaviti ako sud utvrdi da su nakon isteka roka za prigovor, provođenjem ovrhe zahvaćeni predmeti koji nisu određeni u rješenju o ovrshi, a izuzeti su od ovrhe ili je na njima mogućnost ovrhe ograničena.

naplate alimentacije. Od slučaja do slučaja iznalaze različita rješenja kako bi prevazišli probleme, a djeca ostvarila svoja prava. Posebice je problem kod izvršenici nisu uposleni i nemaju stalne prihode ili ukoliko čine sve što je potrebno kako bi izbjegli davanje za izdržavanje (rad na crno, stanovanje u roditeljskoj kući ili iznajmljenom prostoru ili prijenos prava vlasništva na nekretninama i pokretnim stvarima na druge osobe). Veliki je problem i plaćanje i naplata zaostalih rata, ukoliko izvršenik i počne redovito uplaćivati izdržavanje. Također, problem je i ukoliko su tražitelji izvršenja neuki ili siromašni itd. Ono što je sudac ukazao da

Ombudsmani i osoblje Odjela trebaju strankama ukazati jeste da ukoliko i dođe do obustavljanja izvršenja sukladno članku 63. Zakona o ovršnom postupku RS, ovršni se postupak ponovno može pokrenuti prijedlogom.

U pogledu vještaka, sudci ističu da na listi stalnih sudskih vještaka ima dječjih psihologa. Glede uvažavanja mišljenja djeteta, sutkinja s kojom je obavljen razgovor napominje kako uvijek i u pravilu izbjegava u redovitom sudskom postupku saslušati dijete, bez obzira na godine. Prema njezinim riječima, od presudnog je značaja mišljenje i prijedlog CSR i ona se nikada ne bi usudila eventualno donijeti drukčiju odluku o povjeravanju djeteta. Međutim, Odjelu je poznat slučaj gdje upravo sudac Osnovnog suda u brakorazvodnom postupku ne uvažava prijedlog CSR u pogledu povjeravanja djece i donosi drukčiju odluku. Pored detaljno obrazloženih razloga za takvu odluku, Ombudsmani se slažu s ovakvom odlukom suda u dijelu da je prijedlog CSR (nalaz, mišljenje) samo jedan od dokaza i da ga sud sukladno ZPP treba cijeniti zasebno i sa svim drugim dokazima, jer ipak sud, u krajnoj liniji, donosi odluku. Treba istaknuti kako se mišljenje i podatci centra za socijalni rad ne mogu zanemariti, ali mišljenje centra ne mora biti isključivi i jedini argument prilikom rješavanja pitanja o smještaju i povjeravanju djeteta. Sukladno odredbama Zakona o parničnom postupku, o tomu koje će činjenice sud uzeti kao dokazane, odlučuje sud na temelju slobodne ocjene dokaza, a savjesno i brižljivo cijeni svaki dokaz posebice i sve dokaze zajedno.

Na temelju provedenog istraživanja, Ombudsmani konstatiraju da se s mišljenjem sudaca da uređivanje neposrednih i osobnih odnosa djeteta s roditeljem s kojim ne živi treba ostati u mjerodavnosti CSR, ne slažu nevladine organizacije i predstavnici CSR, a i primjeri i iskustva iz regiona potvrđuju navode „da je učinkovitije ako izvršenja odluka provode sudovi“

Sudci su upoznati sa zakonskim rješenjima u Federaciji BiH, odnosno da su u FBiH pitanja poput održavanja osobnih odnosa djeteta i roditelja s kojim ne živi i njegovim srodnicima u mjerodavnosti sudova. Međutim, uvažavajući njihova mišljenja, oni cijene da ova pitanja trebaju ostati u mjerodavnostima CSR.

Na temelju provedenog istraživanja, Ombudsmani konstatiraju kako se s mišljenjem sudaca da uređivanje neposrednih i osobnih odnosa djeteta s roditeljem s kojim ne živi treba ostati u mjerodavnosti CSR, ne slažu nevladine organizacije i predstavnici CSR, a i

primjeri i iskustva iz regiona potvrđuju navode „*da je učinkovitije ako izvršenja odluka provode sudovi*“.

5.3. Konzultativni sastanci s predstavnicima policije⁶³

Iz razgovora s predstavnicima policije u Banjaluci, Sarajevu i Mostaru, jasno je da oni i nisu baš zadovoljni zakonskim rješenjima koja se odnose na dječju i obiteljsku zaštitu, posebice u oblasti nasilja u obitelji. Imajući u vidu da su ovakvi slučajevi u mjerodavnosti centara za socijalni rad, koji opet imaju određene probleme financijske prirode kao i smještajnih kapaciteta, često su im za bilo koju vrstu postupanja “vezane ruke”. Neodgovornost samih institucija ogleda se u neprovođenju zakona koji jasno određuju mjerodavnosti centara za socijalni rad/službi socijalne skrbi, policije i tužiteljstva. U svezi s problemom zaštite prava djece u konfliktnom razvodu policija se najčešće susreće s kaznenim djelima izbjegavanja davanja izdržavanja. Postupanja policije u ovim slučajevima svode se na ispitivanja osumnjičenika, ispitivanje svjedoka, kao i podnositelja prijava. Budući da u najvećem broju slučajeva žene prijavljuju kaznena djela i podnose kaznene prijave, policija s djecom ne ostvaruje kontakt, jer smatraju da su takve situacije stresne za dijete. Policija ostvaruje suradnju i s centrima koji imaju stručni kadar, mobilni tim za zaštitu djece i odraslih od nasilja, naročito u većim mjestima i gradovima.

5.4. Konzultativni sastanci s tužiteljima⁶⁴

U pogledu zakonodavnog okvira, tužitelji su zadovoljni postojećim zakonskim rješenjima koja se odnose na dječju i obiteljsku zaštitu, ali smatraju kako bi se trebalo raditi na osiguranju implementacije ovih zakona kako kroz donošenje podzakonskih akata, tako i kroz stvaranje uvjeta za njihovu što učinkovitiju primjenu. Za svaku je pohvalu primjer Okružnog tužiteljstva Banjaluka gdje je glavni okružni tužitelj nakon stupanja na dužnost izdao instrukciju/naputak postupajućim tužiteljima koji rade na procesuiranju kaznenih djela izbjegavanja davanja izdržavanja da po prijemu kaznene prijave, u slučajevima u kojima je pravnomoćnom presudom građanskog suda određena visina izdržavanja, podignu optužnicu, a ne da oštećena strana sama prikuplja dokaze. Teret dokazivanja se u većoj mjeri prebacuje na osumnjičenika, odnosno optuženika koji bi trebao dokazati plaća li ili ne plaća alimentaciju. Ovo predstavlja primjer dobre prakse na koji bi se i ostala tužiteljstva trebala ugledati, a ujedno je i pravi način da se djeluje preventivno. Najčešće dolazi do podizanja optužnica, izdaju se kazneni nalozi, osobe/roditelji oglase se krivima, uvjetno osude, odredi se vrijeme provjeravanja, ali kao posebna obveza treba im se dodati i plaćanje izdržavanja i mogućnost opozivanja uvjetne osude. Na ovaj su način izbjegli dugo trajanje istrage, koje nije u interesu djece.

5.5. Posebna suradnja s CSR⁶⁵

Svi CSR/službe u BiH su za potrebe ovoga izvješća Instituciji ombudsmana dostavili tražene ispunjene upitnike. Pored toga, s ravnateljicama i stručnim osobljem CSR, kako je to MEMORANDUMOM O SURADNJI definirano, obavljani su razgovori.

⁶³ Podatci o sastancima prikazani u Dodatku IV. izvješća

⁶⁴ Podatci o sastancima prikazani u Dodatku IV. izvješća

⁶⁵ Cjelokupni tekst memoranduma prikazan u Dodatku IV. izvješća

Predstavnici CSR Mostar istaknuli su kako su nezadovoljni zakonodavnim okvirom kojim se uređuje ova oblast. Postoje nedostaci u samom zakonu i smatraju neophodnom izmjenu postojećih rješenja kojima bi se osiguralo da djeca dobiju veći stupanj zaštite, a najveći se problemi javljaju

Slobodni su bili u procjeni da statistički promatrano, na ukupan broj razvoda, oko 90% otpada na tzv. konfliktne razvode, jer, prema njihovom mišljenju, nema razvoda koji nije konfliktan. Ukoliko i bude slučajeva da se supružnici dogovore oko svih bitnih stvari (preostalih 10%), postoje primjeri da se kasnije javljaju problemi i potom se ponovno obraćaju CSR.

kod kontakata djece s roditeljima s kojima ne žive, te kod alimentacije/izdržavanja. Slobodni su bili u procjeni da, statistički promatrano, na ukupan broj razvoda oko 90% otpada na tzv. konfliktne razvode, jer prema njihovom mišljenju nema razvoda koji nije konfliktan. Ukoliko i bude slučajeva da se supružnici dogovore oko svih bitnih stvari (preostalih 10%), postoje primjeri da se

kasnije javljaju problemi i potom se ponovno obraćaju CSR.

Zadovoljni su radom i suradnjom s policijom i tužiteljstvom. Kako su istaknuli, u svome radu uvijek izbjegavaju asistenciju policije, jer smatraju da je nazočnost osoba u odori dodatno traumatizirajuće iskustvo za samo dijete. Vrlo su rijetki slučajevi da se dijete povjeri na skrb nekom od bližih srodnika ili da se djeca smještaju u ustanove socijalne skrbi, domove i druge obitelji. U posljednje se vrijeme povećava broj prijedloga za izmjenu dijela rješenja kojim se uređuje održavanje osobnih kontakata djeteta i roditelja kojem dijete nije povjereno na skrb, a posebice u pogledu visine alimentacije. Na poseban upit da li i koliko često CSR podnosi prijave protiv osoba koje ne obavljaju

Na poseban upit da li i koliko često CSR podnosi prijave protiv osoba koje ne obavljaju svoje roditeljske dužnosti, kao pr. u slučajevima kada roditelj očigledno izbjegava davanje izdržavanja, odgovaraju da to ne čine, odnosno samo ih upozoravaju, jer smatraju kako je cjelishodnije da roditelj od svojih primanja, ukoliko ih ima, sam doprinese izdržavanju svoga djeteta, "tako što će mu nešto kupiti, nego da se taj novac koji bi ga 'oglobio' za kaznu sliva u ruke države, a dijete 'svoj dio' i dalje ne dobije".

svoje roditeljske dužnosti, kao pr. u slučajevima kada roditelj očigledno izbjegava davanje izdržavanja, odgovaraju da to ne čine, odnosno samo ih upozoravaju, jer smatraju kako je cjelishodnije da roditelj od svojih primanja, ukoliko ih ima, sam doprinese izdržavanju svoga djeteta, "tako što će mu nešto kupiti, nego da se taj novac koji bi ga 'oglobio' za kaznu sliva u ruke države, a dijete 'svoj dio' i dalje ne dobije".

Pri CSR Mostar radi bračno i obiteljsko savjetovalište, te unutar tima imaju tri socijalna djelatnika, pedagoga i diplomiranog pravnika. Također, veoma značajan i zanimljiv podatak jeste da bračni supružnici uglavnom dolaze samostalno, a djelatnici CSR svakako prije bilo kakve zvanične vrste postupanja uvijek pitaju bračne supružnike ima li potrebe za bračnim savjetovalištem. Značajno je istaknuti kako savjetovalište uvijek ima otvorenu telefonsku liniju, a postoji i SOS telefon. U svezi s odlukama kojima se određuje osobni kontakt i izvršenje tih odluka i odluka o izdržavanjima, napominju da ne postoje mehanizmi kojima bi se osiguralo njihovo praćenje.

Smatraju kako bi bilo veoma dobro da se prije samog postupka zaključenja braka za buduće supružnike organizira kao obvezatno posjećivanje **predbračnih savjetovališta**, te da se ovakvo rješenje regulira zakonom, kako bi se budući supružnici na vrijeme upoznali s onim što brak sam po sebi nosi. Na ovaj bi se način moglo dosta preventivno djelovati. Također, predlažu i smatraju kako bi bilo učinkovito da se uvede škola učenja za roditelje u razvodima, jer je komunikacija ključna, a u većini slučajeva teško se ostvaruje, što se teško odražava na djecu. Oko 99% djece razvedenih roditelja ima lošije ocjene u školi nakon razvoda braka roditelja, remete se njihove navike, društvo ih odbacuje i slično. Trenutačno ukoliko dijete odbija osobni kontakt s jednim od roditelja, radi iznalaženja rješenja problema pribjegava se raznim različitim mjerama. U CSR Mostar susreću se s problemima u svezi s izdavanjem putnih isprava, a i to predstavlja još jedan dio problematike tzv. konfliktnih razvoda. U okviru CSR ne postoje mobilni timovi za zaštitu od nasilja u obitelji, ali, kako

su istaknuli, postoje osobe s kojima se može razgovarati ukoliko dođe do nasilja u obitelji i kojima se građani mogu obratiti.

CSR su se potpisivanjem MEMORANDUMA o suradnji obvezali da će omogućiti predstavnicima Institucije ombudsmana promatranje relevantnih postupaka koji se vode kod mjerodavnog tijela skrbnika, a sve prema procjeni stručnog tima CSR, koji se tiču razvoda braka i donošenja odluka glede prava djece, uz prethodnu dobijenu suglasnost stranaka u postupku. S druge strane, Ombudsmeni su se obvezali da će prilikom sačinjavanja izvješća u potpunosti zaštititi identitete kako stručnih osoba pri centrima, tako i svih stranaka u postupcima.

Predstavnici Institucije ombudsmana imali su priliku nazočiti postupcima posredovanja u CSR Mostar. Ombudsmeni BiH koriste se prilikom da posebno zahvale CSR Mostar zbog omogućavanja

Ombudsmeni BiH koriste se prilikom da posebice zahvale CSR Mostar zbog omogućavanja "promatranja" relevantnih postupaka koji se vode kod mjerodavnog CSR, a koji se tiču razvoda braka i donošenja odluka u svezi s pravima djece.

"promatranja" relevantnih postupaka koji se vode kod mjerodavnog CSR, a koji se tiču razvoda braka i donošenja odluka glede prava djece.

Predstavnici CSR Banjaluka smatraju kako su zakonodavni okvir i postojeća zakonska rješenja dobra, odnosno zakoni su prilično jasni, tako da ne postoje

bilo kakve dvojbe u samoj njihovoj primjeni. Nešto što se godinama zagovara u RS jesu izmjene i dopune postojećih zakona, poglavito Obiteljskog zakona RS, naročito u dijelu kojim se uređuje povjeravanje djece kao i održavanje osobnih odnosa djeteta s roditeljem s kojim ne živi/kontakti. U CSR Banjaluka cijene kako su se dosta boljim pokazala rješenja u Federaciji BiH ili u zemljama u regionu, jer ukoliko ova pitanja uređuju sudovi, donose rješenja, u pogledu izvršenja rješenja, veće su šanse da se realiziraju kontakti. Danas se djeca, zbog ovoga problema, nalaze u vrlo nezavidnoj situaciji, jer se dešava da su iscrpljene sve pravne i stručne mogućnosti, a na kraju ipak dijete ne ostvaruje kontakt s roditeljem s kojim ne živi. Iznimno su zadovoljni radom policije i ta suradnja se svakim danom unaprjeđuje. Kako ističu u razgovorima, s tužiteljstvom u posljednjem razdoblju imaju intenzivniju i kvalitetniju suradnju, jer je i evidentan veći stupanj senzibilnosti u radu koji se tiče interesa i prava djece. Na upit da li, štiteći prava i interese djece, podnose prijedloge, tužbe ili prijave mjerodavnim tijelima, kao što su pr. prijedlozi za izmjenu dijela rješenja kojim se uređuje održavanje osobnih kontakata djeteta i roditelja kojem dijete nije povjereno na brigu ili kaznene prijave protiv osoba koje ne obavljaju svoje roditeljske dužnosti, odgovaraju da to ne čine samoinicijativno ili po službenoj dužnosti, ali ovisno o situaciji, pravno savjetuju jednog od roditelja da podnese sudu ovakve prijedloge.

Dakle, praksa je da roditelje kao stranke savjetuju u svezi s podnošenjem prijedloga i tužbi sudu (izvanparnični, parnični i ovršni postupci), te u pogledu podnošenja kaznenih prijava tužiteljstvu.

U okviru CSR Banjaluka radi bračno i obiteljsko savjetovalište. Savjetovališta su, prema ocjeni ravnateljice, dala značajne rezultate u ovoj oblasti. Primjer, prilikom reakcija i posjeta tzv. interventnog mobilnog tima (u početku je to bio mobilni tim za potporu žrtvama nasilja u obitelji), a koji čine stručni djelatnici Centra, supružnici se upoznaju s postojanjem savjetovališta, upućuju se u ta savjetovališta i u svezi s tim imaju pozitivna iskustva. U pitanju je tim koji je na raspolaganju policiji i svim strankama, izvan radnog vremena CSR, vikendima i blagdanima.

Na pozive stranaka izlaze i u situacijama kada ne dođe do kontakta s djetetom, a roditelju koji je „oštećen“ treba „dokaz“ da do kontakta nije došlo ili zajedno s roditeljem idu na lice mjesta. Bilo je i takvih slučajeva da se supružnici sami javljaju i traže usluge bračnog i obiteljskog savjetovališta, a

obično se na prijedlog tima za žurne intervencije, nakon što se obavi procjena situacije na terenu, supružnicima savjetuje da posjete savjetovalište.

Stranke, ali i ostali građani, imaju pristup savjetovalištu, izravno putem telefonske linije Centra, kao i putem linije koju ima NVO Nova generacija iz Banjaluke. U pitanju je bio pilot projekt jedne nizozemske organizacije u kojem su sudjelovala tijela skrbništva u Sarajevu i Banjaluci, uz potporu NVO Obiteljska mreža i In fondacija. U ove aktivnosti uključuju i studente Fakulteta političkih nauka Banjaluka (Odsjek socijalni rad) a tijekom nastavnog procesa upoznavaju se s ovim modelom rada.

Predstavnici Pododjeljenja za socijalnu skrb pri Vladi BD ističu kako su zadovoljni zakonodavstvom u oblasti dječje i obiteljske zaštite, s tim da se radi na donošenju zakona o socijalnoj skrbi i dječjoj zaštiti, za koji se očekuje da će stupiti na snagu 01.01.2014. godine, te će se prvi put jednim zakonom uređivati dvije oblasti - socijalna i dječja.

Ono što je u Brčko Distriktu dobro i za pohvalu, jeste to što ljudi iz prakse/struke obvezatno sudjeluju u kreiranju, odnosno predlaganju zakona, i ravnateljica na čelu ove ustanove, s obzirom

Ono što je u Brčko Distriktu dobro i za pohvalu, jeste to što ljudi iz prakse/struke obvezatno sudjeluju u kreiranju, odnosno predlaganju zakona, i ravnateljica na čelu ove ustanove, s obzirom na mandat i mjerodavnosti tijela skrbništva, sudjeluje aktivno u donošenju zakonskih i podzakonskih propisa.

na mandat i mjerodavnosti tijela skrbništva, sudjeluje aktivno u donošenju zakonskih i podzakonskih propisa. S problemima u oblasti tzv. konfliktnih razvoda susreću se zbog svojih obveza i zakonskih mjerodavnosti, ali ne često, jer iznalaze rješenja i prethodno čine sve da ne dođe do problema i konflikata između supružnika, posebice

uvažavajući prava djeteta. Iznimno su zadovoljni suradnjom s policijom i tužiteljstvom, te napominju kako je ta suradnja na zavidnoj razini. Iako ne postoje formalni protokoli o postupanjima u različitim i raznim situacijama, dobro se zna tko što radi i, kako napominju, tu sve besprijekorno funkcionira. Nemaju mobilne timove, s tim da policija ima kontakte predstavnika CSR i kada se radi o pravima i interesima djeteta, izvan radnog vremena CSR, vikendima, blagdanima, tijela unutarnjih poslova pozivaju djelatnike CSR. Nemaju ustanovu ili drugo rješenje u situacijama

Nemaju mobilne timove, s tim da policija ima kontakte predstavnika CSR i kada se radi o pravima i interesima djeteta, izvan radnog vremena CSR, vikendima, blagdanima, tijela unutarnjih poslova pozivaju radnike CSR. Nemaju ustanovu ili drugo rješenje u situacijama kada dijete treba smjestiti, odnosno skloniti s ulice, izuzeti od roditelja i sl., ali se snalaze, te imaju određen broj hraniteljskih obitelji i te obitelji primaju djecu. Prema riječima ravnateljice, u praksi se sve riješi, sve funkcionira, svatko od mjerodavnih zna kako reagirati, ali potom dolaze formalnosti i ponekad rješavanje ovakvih problema odnosi više vremena i energije, zadaje glavobolje i slično.

kada dijete treba smjestiti, odnosno skloniti s ulice, izuzeti od roditelja i sl., ali se snalaze, te imaju određen broj hraniteljskih obitelji i te obitelji primaju djecu. Prema riječima ravnateljice, u praksi se sve riješi, sve funkcionira, svatko od mjerodavnih zna kako reagirati, ali potom dolaze formalnosti i ponekad rješavanje ovakvih problema odnosi više vremena i energije, zadaje glavobolje i slično. Vrlo se rijetko dešava da se prilikom brakorazvodne parnice ili prekida izvanbračne zajednice djeca povjeravaju nekoj trećoj osobi ili ustanovi, a sud uglavnom uvažava prijedloge i mišljenja CSR u pogledu povjeravanja djece i drugih važnih pitanja u svezi s

pravima djeteta. Ono što je važno, a na što je ukazala ravnateljica, jeste to da se predstavnici Centra u sudskim postupcima pojavljuju isključivo radi ostvarivanja najboljeg interesa djeteta, a ne, kako ih često doživljavaju roditelji, kao svjedoci, koji trebaju dati iskaz u korist jednog ili drugog roditelja. Iritantno je to što je na samom sudskom pozivu navedeno da se predstavnici Centra pozivaju u svojstvu svjedoka. Ne dešava se često da stranke podnose nove prijedloge za izmjenu rješenja o određivanju kontakata.

U Brčko Distriktu, kao i u RS, u mjerodavnosti je CSR reguliranje održavanja osobnih odnosa djece s roditeljima s kojima ne žive. Prema riječima ravnateljice, trebale bi se u proceduri naći i izmjene i dopune Obiteljskog zakona, kako bi se mjerodavnost „prebacila“ na sudove, kao u FBiH. Ovo bi mnogo značilo i zbog samih izvršenja rješenja, jer tu ima mnogo problema. Kao u RS, također se još uvijek radi MIRENJE, a ne posredovanje, a kako napominje, rijetko imaju uspješna mirenja. U svezi s problemom izdavanja putnih isprava, CSR u svim potrebnim situacijama, a po upućivanju tijela unutarnjih poslova, izdaje mišljenja o opravdanosti izdavanja putne isprave za dijete i tu nemaju nikakvih problema. Pri CSR ne postoji bračno ili obiteljsko savjetovalište.

U CSR Bihać zadovoljni su postojećim zakonskim rješenjima, s tim da iako su u mjerodavnosti sudova određivanje načina održavanja osobnih odnosa roditelja i njegovih srodnika sa djetetom s kojim ne živi, obveze i odgovornosti Centra i dalje postoje, budući da CSR treba štiti interese i prava djece. Imaju primjera ekstremnih kršenja prava djece, gdje se i sudskim putem već dulje

U Bihaću postoji bračno i obiteljsko savjetovalište, koje je s radom počelo 01.10.2012. godine. Značajno je što se prostorije savjetovališta nalaze izvan CSR, jer, prema riječima ravnateljice, korisnici/stranke često imaju problema s dolaskom u prostorije CSR, ukoliko se dugo s njima radi, osjećaju određenu dozu odbojnosti, tako da je, po njima, značajno što savjetovalište radi izvan prostorija CSR. U savjetovalištu rade stručni djelatnici CSR, koji u svome radu stranke upućuju u savjetovalište, s tim da se i ostali građani mogu najaviti i zakazati termin (otvorena telefonska linija, e-mail adresa). Savjetovalište pruža savjetodavno-terapijske usluge osobama kojima je potrebna pomoć u suočavanju s određenim životnim poteškoćama u odnosima s partnerom, djecom itd. Načela rada su dragovoljnost, diskrecija i povjerljivost i besplatne usluge. Usluge savjetovališta su, između ostalog, na raspolaganju razvedenim osobama koje imaju teškoće u prevazilaženju konflikata i problema nakon razvoda

vremensko razdoblje ne može izvršiti predaja djeteta, odnosno već godinama dijete nema nikakav kontakt s drugim roditeljem. Osoblje Odjela i Ombudsmani upoznati su s ovim slučajevima, te su poduzimane brojne aktivnosti kako bi se djeca u što većoj mjeri zaštitila i ostvarila svoja prava. U Bihaću nemaju formirani mobilni tim, ali kao što sud/tužiteljstvo ima dežurnog sudca/tužitelja, tako i CSR ima dežurne stručne djelatnike, koje mjerodavna tijela pozovu kada je god neophodno. Zadovoljni su suradnjom s policijom i tužiteljstvom. Značajno je i vrijedi istaknuti da CSR Bihać podnosi samoinicijativno različite prijedloge i prijave kako bi zaštitili dijete. Dakle, pored savjetovanja, poduzimaju u ime institucije konkretne aktivnosti, s krajnjim ciljem zaštite prava i interesa djeteta. Međutim,

s druge strane, kako su istaknuli, npr. u slučajevima podnošenja kaznenih prijava, odgovorni roditelji bivaju blago sankcionirani (uvjetno osuđeni, kažnjeni), tako da im se ponekad čini da se poduzimanjem ovih aktivnosti ipak ne postiže svrha.

5.6. Situacijska analiza stanja u oblasti konfliktnih razvoda na temelju podataka dobijenih od svih CSR i mjerodavnih službi u BiH

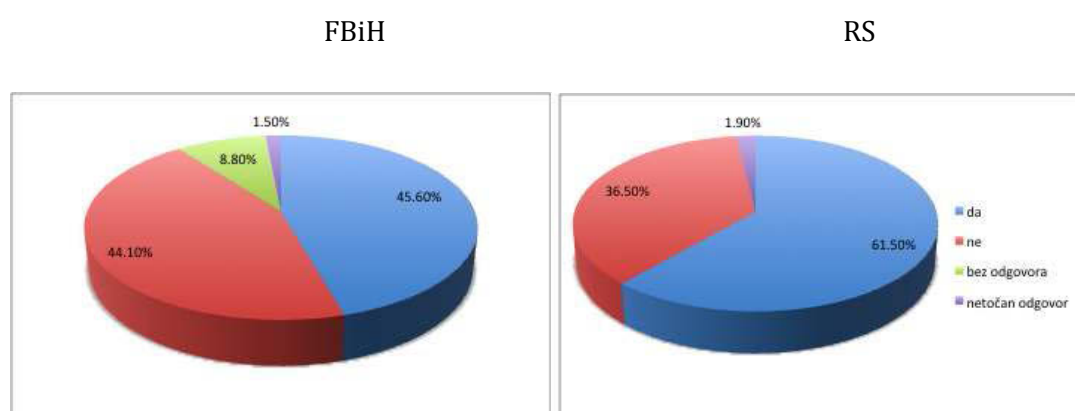
Analiza stanja na terenu urađena je na temelju podataka dobivenih putem upitnika koje je ispunilo stručno osoblje u CSR/službama socijalne skrbi. Zaštita prava djece u konfliktnim razvodima pruža se i prati putem CSR, odjela socijalne skrbi, odjela za opću upravu i administrativnih službi općina. Upitnik, kreiran isključivo za potrebe ovoga istraživanja, ima za cilj da se stvori realna slika i dobije što bolji uvid u uvjete rada, ljudske resurse, prava djece u konfliktnim razvodima, institucionalnu suradnju, kao i prepreke u radu.

Istraživanjem su obuhvaćene 72 službe socijalne skrbi na razini FBiH, od kojih su 68 dostavile ispunjene upitnike, 61 služba socijalne skrbi na razini RS od kojih su 52 dostavile ispunjene upitnike, te 1 služba socijalne skrbi na razini BD BiH koja nije dostavila ispunjen upitnik.

Uvjeti rada

Financiranje centara za socijalni rad na razini entiteta FBiH i RS vrši se na temelju proračunskog financiranja⁶⁶, te u malom procentu od donacija⁶⁷, kao i donacija uz proračunska sredstva⁶⁸. Ispitanici na razini entiteta izražavaju zadovoljstvo propisima u svezi s dječjom i obiteljskom zaštitom⁶⁹, dok nasuprot tomu nezadovoljstvo iskazuje 44,1% ispitanika u FBiH i 36,5% ispitanika u RS.

Ieste li zadovoljni propisima u svezi s dječjom zaštitom?

Na razini FBiH, ispitanici navode da, ukoliko bi bili u prilici, u postojećem zakonodavstvu koje se odnosi na dječju i obiteljsku zaštitu izjednačili bi prava djece na razini FBiH/BiH⁷⁰, dali službama socijalne skrbi veće ovlasti pri identifikaciji zanemarivanja i zlaostavljanja djece, kao i njihova izdržavanja⁷¹, te bi izmijenili zakonske odredbe koje se odnose na postupak usvojenja i skrbništva⁷². Ispitanici na razini RS izmijenili bi odredbe koje se odnose na socijalna davanja, koja se odnose na pravo svakog djeteta na dječji doplatak,⁷³ ukinuli cenzus za priznavanje prava na dječji doplatak i naknade roditelja prijavljenih na biro za zapošljavanje.⁷⁴ Također bi promijenili odredbe obiteljskog zakona koje se odnose na osobne odnose roditelja i djeteta⁷⁵.

U pogledu edukacija stručnih osoba u službama socijalne skrbi, odnosno stručnih suradnika u stručnim timovima najčešće se upućuju na edukativne seminare više od tri puta godišnje⁷⁶.

⁶⁶ Ovakvo mišljenje zastupa 91,2% ispitanika u FBiH i 88,5% ispitanika u RS

⁶⁷ FBiH 1,5%

⁶⁸ RS 1,9%

⁶⁹ FBiH 45,6%, RS 61,5%

⁷⁰ 13,2%

⁷¹ 2,9%

⁷² 2,9%

⁷³ 3,8%

⁷⁴ 7,7%

⁷⁵ 3,8%

⁷⁶ U FBiH 44,1%, te u RS 40,4% ispitanika zauzima isto mišljenje.

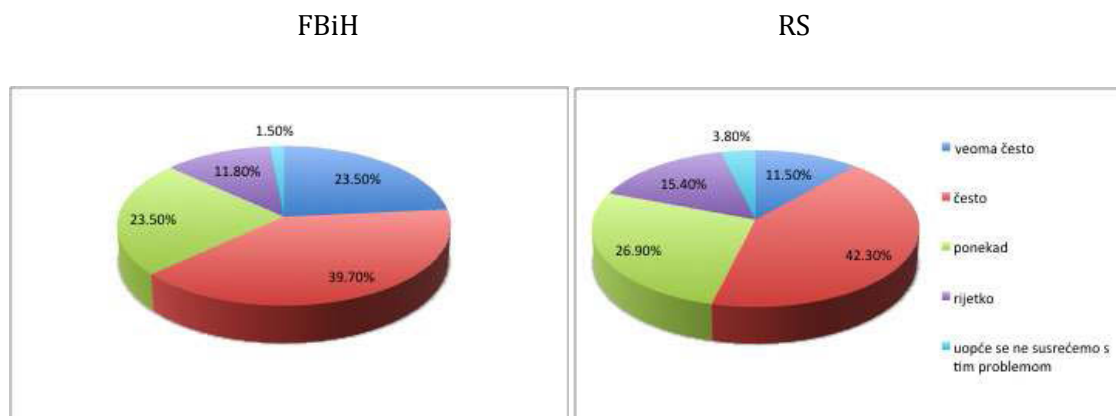
Ljudski resursi

Osnovni podaci o ustanovama koji se odnose na ukupan broj uposlenika u ustanovi, broj uposlenika prema stručnoj spremi, broj službi u ustanovi, broj stručnih timova i stručnih suradnika u stručnom timu dječje i obiteljske zaštite, dati su u tabelarnom prikazu Dodatka I. ovoga izvješća.

Ostvarivanje prava djece u konfliktnim razvodima

Ispitanici navode da su uposlenici u službama socijalne skrbi na razini entiteta upoznati s Konvencijom o pravima djeteta⁷⁷, te su s njom upoznati kroz rad⁷⁸, kao i kroz redovito školovanje⁷⁹. Prema istraživanju, ispitanici su zauzeli stajalište da se s problemom zaštite prava djece u konfliktnim razvodima često susreću.⁸⁰

Koliko se često susrećete s problemom zaštite prava djece u konfliktnom razvodu?

Ispitanici u FBiH su mišljenja da se problem manipulacije djece od jednog ili oba roditelja u konfliktnom razvodu dešava često,⁸¹ dok ispitanici u RS navode da se s ovim problemom susreću ponekad.⁸²

Na razini entiteta, ispitanici su podijeljenog mišljenja u svezi sa duljinom čekanja na donošenje odluka u postupku konfliktnih razvoda.⁸³ Međutim, ispitanici koji smatraju da se dugo čeka na donošenje odluke, u velikom procentu nisu dali mišljenje na pitanje koliki je prosjek čekanja.⁸⁴ Najveći broj odgovora ispitanika odnosio se na duljinu čekanja oko jedne godine⁸⁵, te na duljinu čekanja 3 – 4 mjeseca⁸⁶, što ukazuje na jednako stanje u entitetima.

⁷⁷ U FBiH 88,2% i u RS 98,1%

⁷⁸ U FBiH 42,6% i u RS 53,8%

⁷⁹ U FBiH 36,8% i u RS 32,7%

⁸⁰ U FBiH 39,7%, u RS 42,3%. Također, u FBiH 23,5% ispitanika navodi da se s ovim problemom susreću veoma često, a 26,9% ispitanika u RS navodi da se s ovim problemom susreću ponekad.

⁸¹ 32,4%

⁸² 40,4%.

⁸³ U FBiH 50% ispitanika smatra da se dugo čeka na donošenje odluka, a u RS 42,3%

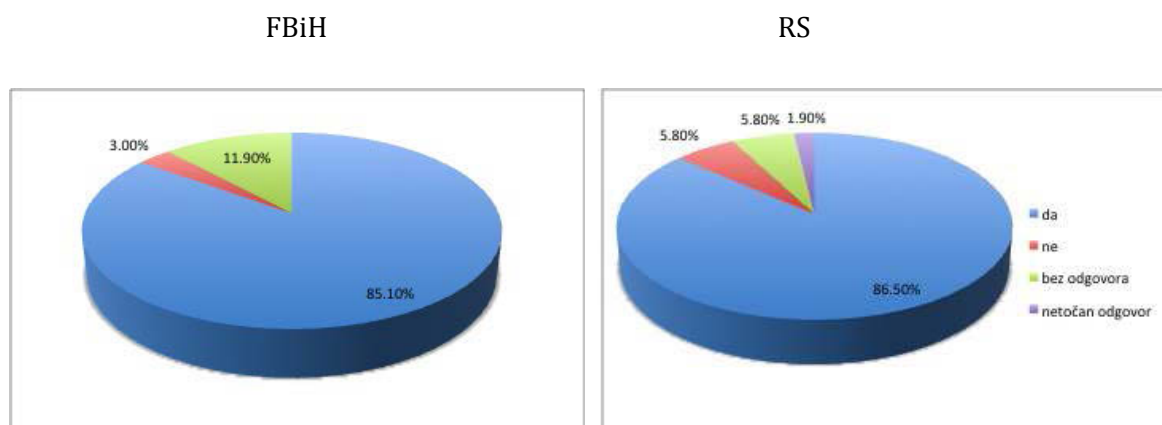
⁸⁴ U FBiH 45,6% i u RS 61,5%

⁸⁵ U FBiH 8,8% i u RS 7,7%

⁸⁶ U FBiH 7,4% i u RS 7,7%

Prema istraživanju, ispitanici su zauzeli stajalište da dijete ima pravo izraziti mišljenje u postupku konfliktnih razvoda⁸⁷ i to od 10 godina.⁸⁸ Međutim, nizak postotak ukazuje na to da se u praksi uvijek⁸⁹, često⁹⁰ ili ponekad⁹¹ uvažava mišljenje djeteta, što je u suprotnosti s odgovorom na pitanje uvažava li se mišljenje djeteta u postupku konfliktnih razvoda, gdje 85,1% ispitanika u FBiH a u RS 86,5% ispitanika smatra da se uvažava.

Uvažava li se mišljenje djeteta u postupku konfliktnih razvoda?

Problem s kojim se najčešće susreću, a u svezi je s pravima djece iz konfliktnih razvoda, smatraju problem putnih isprava⁹² i održavanje osobnih kontakata djece s roditeljima.⁹³ Također, posebice kao problem izdvajaju realizaciju obveze doprinošenja izdržavanju djeteta.⁹⁴

Ispitanici na razini entiteta mišljenja su da se djeca rijetko daju na brigu bližim srođnicima,⁹⁵ te da se rijetko⁹⁶ ili nikako⁹⁷ smještaju u ustanove socijalne skrbi, domove i druge obitelji u slučaju teško i trajno poremećenih bračnih odnosa.

Veliki broj ispitanika, u FBiH 82,4% i u RS 90,4%, smatra da uglavnom uspješno omogućavaju viđanje djeteta s drugim roditeljem s kojim dijete ne živi. Glede toga ispitanici kao najizraženije probleme u osiguranju toga prava navode lošu komunikaciju između roditelja,⁹⁸ nemogućnost osiguranja adekvatnog prostora za održavanje kontakata s roditeljem s kojim dijete ne živi,⁹⁹ neispunjavanje obveze izdržavanja,¹⁰⁰ manipulaciju djetetom¹⁰¹ itd. Suradnju s roditeljima u svezi s

⁸⁷ U FBiH 95,6% i u RS 96,2%

⁸⁸ U FBiH 57,4% i u RS 59,6%. Također, 7,4% ispitanika u FBiH i 11,5% u RS smatra da dijete u postupku konfliktnih razvoda ima pravo izraziti mišljenje od navršene sedme godine.

⁸⁹ U FBiH 23,5% i u RS 17,3%

⁹⁰ U FBiH 14,7% i u RS 13,5%

⁹¹ U FBiH 8,8% i u RS 9,6%

⁹² U FBiH 54,4% i u RS 51,9%

⁹³ U FBiH 30,9% i u RS 42,3%

⁹⁴ U FBiH 14,7% i u RS 9,6%

⁹⁵ U FBiH 52,9% i u RS 51,9%

⁹⁶ U FBiH 47,1% i u RS 30,8%

⁹⁷ U FBiH 25% i u RS 46,2%

⁹⁸ U FBiH 29,4% i u RS 28,8%

⁹⁹ U FBiH 7,4% i u RS 5,8%

¹⁰⁰ U RS 7,7%

¹⁰¹ U RS 7,7%

omogućavanjem viđanja djeteta s drugim roditeljem,¹⁰² kao i s bližim srođnicima¹⁰³ ocjenjuju kao uglavnom uspješnu.

Na razini entiteta, ispitanici su zauzeli stajalište da rijetko¹⁰⁴ podnose ili nikako¹⁰⁵ ne podnose kaznene prijave zbog zanemarivanja djece. Također su istog stajališta i u odnosu na korištenje instituta oduzimanja roditeljskog prava.¹⁰⁶

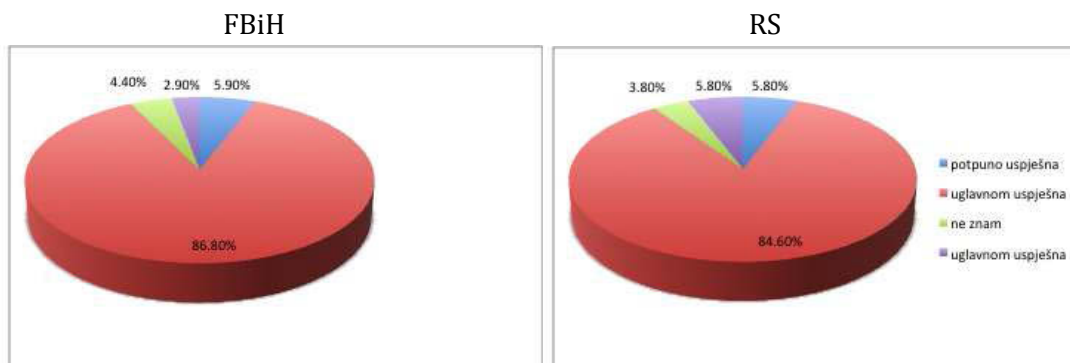
Na pitanje o slučajevima međunarodne otmice djece, 73,5% ispitanika u FBiH i 82,7% ispitanika u RS nikako se ne susreće s takvim slučajevima. Veliki broj ispitanika smatra da bi službe socijalne skrbi trebale postupati u slučajevima zaštite prava djece u razvrgavanjima izvanbračne zajednice (FBiH 85,3% i RS 94,2%).

Institucionalna suradnja

Suradnju s mjerodavnim sudovima ispitanici na razini entiteta ocjenjuju kao uglavnom uspješnu,¹⁰⁷ dok suradnju s mjerodavnim ministarstvima na razini entiteta ocjenjuju kao uglavnom uspješnu, što je procijenilo 70,6% ispitanika u FBiH i 63,5% ispitanika u RS.

Službe socijalne skrbi svoju međusobnu suradnju 60,3% ispitanika u FBiH i 61,5% u RS ocjenjuje kao uglavnom uspješnu. Na razini FBiH 86,8% ispitanika, a u RS 84,6% ispitanika suradnju s roditeljima/skrbnicima ocjenjuje uglavnom uspješnom.

Kako ocjenjujete suradnju s roditeljima/skrbnicima djece?

¹⁰² U FBiH 75% i u RS 92,3%

¹⁰³ U FBiH 63,2% i u RS 65,4%

¹⁰⁴ U FBiH 41,2% i u RS 30,8%

¹⁰⁵ U FBiH 35,3% i u RS 50%

¹⁰⁶ U FBiH 48,5% ispitanika je mišljenja da se rijetko koristi institut oduzimanja roditeljske brige, te 32,4% nikako. Dok u RS 34,6% ispitanika je mišljenja da se taj institut koristi rijetko, te 57,7% nikako.

¹⁰⁷ U FBiH 69,1% i u RS 69,2%

5.7. Mjerodavnosti i postupanja Ministarstva pravde Bosne i Hercegovine

S predstavnicima Ministarstva pravde održan je jedan sastanak nakon kojeg su i pismenim aktom obavijestili Ombudsmane o mjerodavnostima i postupanjima u svezi s alimentacijskim zahtjevima i nezakonitim odvođenjem djece.

Kako navode, Ministarstvo nema konkretnu mjerodavnost u pravcu rješavanja slučajeva zaštite djece i obitelji, te da su opća načela utvrđena Konvencijom o pravima djeteta i entitetskim zakonodavstvom. Prava djeteta u BiH uređuju se Ustavom BiH, ustavima entiteta i Ustavom BD, ustavima kantona, zakonima, podzakonskim i drugim općim aktima. Napominju kako su svjesni potrebe za jačanjem institucionalnih kapaciteta i harmonizacije pravnih okvira, kojima bi se povezale politika i praksa, u svrhu unaprjeđenja prava djece. Upravo radi unaprjeđenja prava djece u BiH, Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH formira radnu skupinu za izradu AKCIJSKOG PLANA ZA DJECU BiH za razdoblje od 2011. do 2014. godine, koji je Vijeće ministara usvojilo 13.07.2011. godine. U radu radne skupine sudjelovao je i jedan predstavnik Ministarstva pravde BiH. Osnovni ciljevi Akcijskog plana su usklađivanje zakona i prakse u BiH s Konvencijom o pravima djeteta, jačanje mješovitog pristupa u socijalnoj skrbi i dječjoj zaštiti kroz unaprjeđenje kapaciteta, a time i standardizacije uloga nevladinog i privatnog sektora u funkcioniranju oblasti socijalne skrbi, dječje i obiteljske zaštite, kao i podizanje svijesti o potrebi unaprjeđenja zaštite djece i njihovih prava uopće.

Ministarstvo pravde BiH je središnje tijelo za komunikaciju s drugim zemljama u pružanju međunarodne pravne pomoći u kaznenim i građanskim stvarima. Pod građanskim stvarima podrazumijevaju se i obiteljske kao i druge pravne stvari i odnosi. Sukladno Konvenciji o ostvarivanju alimentacijskih zahtjeva u inozemstvu i Konvenciji o građanskopravnim aspektima otmice djece, Ministarstvo vrši sveukupnu komunikaciju između pravosudnih tijela u BiH i inozemstvu.

Ministarstvo pravde BiH je središnje izvršno tijelo za postupanje sukladno Konvenciji o ostvarivanju alimentacijskih zahtjeva u inozemstvu i Konvenciji o građanskopravnim aspektima međunarodne otmice djece. U pogledu važećeg zakonodavstva, njime nisu zadovoljni iz razloga što kod primjene navedenih konvencija sudovi različiti postupaju, odnosno ne postoji jedinstven stav u pogledu postupka po kojem će se odlučivati po zahtjevima, tj. hoće li provesti parnični, izvanparnični ili ovršni postupak. Suradnja s CSR odvija se posredno, putem mjerodavnih entitetskih ministarstava iz oblasti socijalne skrbi, obiteljske i dječje zaštite, odnosno pravde. Kada je u pitanju suradnja sa sudovima, sudovi postupaju sporo, često ne shvataju značaj KONVENCIJA i rokova, što za posljedicu ima odugovlačenje postupaka.

Tijekom 2012. godine zaprimljeno je ukupno 18 zahtjeva za postupanje po Konvenciji o građanskopravnim aspektima međunarodne otmice djece, u 2013. godini, do 26.06.2013. godine, zaprimljeno je 8 zahtjeva, a u prosjeku zaprime 20-ak zahtjeva. Postupci po zahtjevu za vraćanje, odnosno viđanje djece traju dulje od 6 tjedana, koji rok je predviđen Konvencijom, s tim da toliko traju i postupci u inozemstvu po zahtjevima BiH, pa čak i dulje.

Od istih su zatraženi statistički podaci, radi stvaranja što potpunije i jasnije predodžbe o tomu koliko su prava djece ugrožena.

Tijekom 2012. godine zaprimljeno je ukupno 18 zahtjeva za postupanje po Konvenciji o građanskopravnim aspektima međunarodne otmice djece, u 2013. godini, do 26.06.2013.

godine, zaprimljeno je 8 zahtjeva, a u prosjeku zaprime 20-ak zahtjeva. Postupci po zahtjevu za vraćanje, odnosno viđanje djece traju dulje od 6 tjedana, koji rok je predviđen Konvencijom, s tim

da toliko traju i postupci u inozemstvu po zahtjevima BiH, pa čak i i dulje. U pogledu zahtjeva za vraćanje djece, polovina takvih zahtjeva bude pozitivno riješena, tj. dijete bude vraćeno roditelju od koga je protuzakonito oduzeto. U ostalim slučajevima, dešava se da se roditelj od koga je dijete oduzeto suglasi s takvom situacijom, pa odustane od zahtjeva za vraćanje ili u nekim slučajevima se roditelji izmire i dogovore o skrbništvu nad djetetom, dok u oko 30% slučajeva mjerodavni sud odbije zahtjev za vraćanje nakon što utvrdi da je dijete zanemareno od roditelja od koga je dijete odvedeno ili nakon što utvrdi da bi dijete vraćanjem tom roditelju bilo dovedeno u nepovoljniju situaciju. Iz Ministarstva napominju da im se vrlo često građani obraćaju za pravne savjete telefonskim putem i putem e-maila.

Najčešći problemi s kojima se susreću jesu dvojbe sudova u pogledu postupka po kojem će se odlučivati po zahtjevu, tj. treba li se provesti parnični postupak, izvanparnični ili pak ovršni postupak. Također, uočili su probleme prilikom izvršenja strane sudske odluke kojom se vraćaju djeca podnositeljima zahtjeva. Iznose primjer gdje je odlukom mjerodavnog suda iz inozemstva u predmetu po zahtjevu za vraćanje djeteta, dijete vraćeno roditelju u BiH, ali još uvijek nije došlo do izvršenja. Naime, važno je napomenuti da ulaskom djeteta u BiH prestaju sve mjerodavnosti Ministarstva u postupanju po konvenciji, jer prestaje važiti element inozemnosti. Generalno je mišljenje da svi postupci traju sporo, a troškovi postupka su različiti od države do države. Kako smatraju, problem bi se mogao riješiti donošenjem Zakona o besplatnoj pravnoj pomoći, kojim bi prioritet bila zaštita prava djece po osnovi KONVENCIJA, jer bi se na taj način osigurala besplatna pravna pomoć ovoj kategoriji osoba. Problem je što u BiH u ovim postupcima domaći sudovi različito postupaju, a to bi se moglo riješiti kroz tzv. koncentriranu mjerodavnost, što po njima znači da bi mjerodavnost u Federaciji BiH trebali imati sudovi u Sarajevu, Mostaru i Bihaću, a u RS sudovi u Banjaluci i Trebinju, kako bi se na taj način ustanovila odgovarajuća praksa. Suradnju sa središnjim tijelima država potpisnica Konvencije je korektna.

Kada su u pitanju zahtjevi za ostvarivanje alimentacijskih potraživanja u inozemstvu, Ministarstvo je u 2012. godini zaprimilo ukupno 56 zahtjeva, dok je u 2013. godini, do 26.06.2013. godine, zaprimilo 21 zahtjev. Alimentacijski postupci traju dugo, čak i po više godina, najčešće iz razloga što je potrebno dopunjavati neophodnu dokumentaciju za provedbu samog postupka, kao i zbog financijske situacije dužnika (alimentacijski dužnik nema nikakvih primanja ili su primanja veoma niska ili ne posjeduje nikakvu imovinu itd). Često se dešava da se dugo vremensko razdoblje ne može utvrditi točna adresa alimentacijskog dužnika. Stupanj uspješnosti ogleda se u namirenju alimentacijskog potraživanja, a što opet ovisi o imovnom stanju alimentacijskog dužnika, što u svakom konkretnom slučaju utvrđuje sud. Problemi u praktičnoj primjeni Konvencije o ostvarivanju alimentacijskih potraživanja ogledaju se u već naprijed iznesenim problemima, s tim da poseban problem predstavlja uređenje prijedloga za izvršenje sukladno zakonima o ovršnim postupcima entiteta. Međutim, kako iz Ministarstva navode, Federalno ministarstvo rada i socijalne politike u potpunosti je angažirano da se ovaj problem riješi u interesu stranaka, odnosno djece, te isti nesmetano sukladno odredbama Zakona o ovršnom postupku FBiH, u ime alimentacijskih povjeritelja, uređuju prijedloge za izvršenje. Kada je u pitanju Ministarstvo zdravlja i socijalne zaštite RS, prema navodima iz Ministarstva, tu nailaze na određene poteškoće, jer se od alimentacijskih povjeritelja traži da sami uredi prijedloge za izvršenje, a treba spomenuti da se u najvećem broju slučajeva radi o nekim strankama i strankama koje se nalaze u teškoj materijalnoj situaciji.

5.8. Radni sastanak Ombudsmana i ravnateljica CSR (Bihać, Tuzla, Sarajevo, Banjaluka, Mostar, Brčko)

Dana 16.09.2013. godine u Banjaluci održan je sastanak Ombudsmana BiH i ravnateljica CSR u cilju uspostave bliske suradnje i usuglašavanja zajedničkih preporuka putem specijalnih izvješća "Djeca u konfliktnim razvodima" i "Uloga centara za socijalni rad u zaštiti prava djeteta". Pored već ranije iznesenih problema, svi su se sudionici sastanka suglasili kako bi bilo vrlo značajno da se u veće gradove u Bosni i Hercegovini u okviru mjerodavnosti općinskih sudova uvedu obiteljski odjeli te je iznijet primjer pozitivne prakse - Općinski sud Sarajevo. Također, veoma značajan podatak i primjer pozitivne prakse jeste što sudci Općinskog suda u Sarajevu često traže sastanak s djetetom u prostorijama CSR Sarajevo kako bi čuli njegovo mišljenje pri određivanju kontakata s roditeljem s kojim ne živi, a u svakom slučaju se često, povodom kompleksnih predmeta, konzultiraju sa stručnim osobljem CSR.

Ravnateljica CSR predložila je da održavanje neposrednih kontakata u Brčko Distriktu uređuje sud, a ne CSR, kako je zakonom određeno. Jedan od zaključaka sastanka jeste kako bi **sudovi trebali u većoj mjeri omogućiti djeci da izraze svoje mišljenje**. Jedan od zaključaka sastanka također je kako bi **mjerodavne općinske vlasti trebale pri općinama uvesti besplatnu pravnu pomoć** u sredinama gdje još uvijek nema takvih ureda. Predstavnici CSR smatraju kako je potrebno da se **uposlenici više educiraju**, kroz razmjenu iskustava i upoznavanjem s novim zakonskim izmjenama kako bi se došlo do konkretnijih i ujednačenijih rezultata u praksi. Također, **potrebna je i edukacija sudaca, tužitelja** kako bi se više posvetili djeci, a u praksi se, prema riječima ravnateljica, sudci rijetko odazivaju pozivu na edukacije.

VI GENERALNI ZAKLJUČCI I ZAPAŽANJA OMBUDSMANA BiH

Kako bi se ostvario najbolji interes djeteta, mora se osigurati ispunjenje svih prava djeteta. Najbolji interesi djeteta trebaju predstavljati formulu odraslih s pomoću koje će pronaći rješenja. U spornim konfliktnim razvodima, brojna su prava djece ugrožena ili prekršena, najčešće od samih roditelja. Međutim, upravo iz toga razloga, država, tj. mjerodavna tijela trebaju poduzimati adekvatne mjere i aktivnosti, s ciljem zaštite djece. U svim prethodno opisanim postupcima djeteta nema status stranke, ali djeteta ima pravo iskazati svoje mišljenje sukladno svojim godinama, dobi, zrelosti koje će mjerodavna tijela cijeniti, s tim da ga nisu dužni prihvatiti. Ovo je veoma značajno, ali istodobno smo svjesni da CSR, a posebice sudovi rijetko koriste zakonske ovlasti i mogućnosti da saslušaju i razgovaraju s djetetom. Pored toga, obiteljski zakoni u BiH pružaju mogućnost CSR da po službenoj dužnosti, radi zaštite prava i interesa djeteta, kada god procijene da je potrebno, pokreću postupke (npr. podnošenje tužbe radi izmjene odluke o povjeravanju ili povećanju izdržavanja, podnošenje prijedloga za izvršenje pravomoćne sudske odluke u svezi s plaćanjem izdržavanja ili podnošenje tužbe radi naknade štete koja je pričinjena djetetu i sl.).

Sudovi i CSR su preopterećeni. Sudovi su upućeni na CSR kod procjene djetetovog najboljeg interesa, na tzv. „vanjske suradnike“ i sudske vještake, kada u pojedinim predmetima (rjeđe) izvode dokaz vještačenjem, ali Ombudsmani izražavaju bojazan da su mjerodavna tijela preopterećena i nedovoljno educirana, pri tomu misleći i na institucije i osobe kada odlučuju o pravima djece. CSR imaju važnu ulogu u svim postupcima koji se tiču prava djeteta. Međutim, CSR su preopterećeni radom na drugim mnogobrojnim postupcima koji su im stavljeni u mjerodavnost čitavim nizom drugih propisa. Također, sudovi su preopterećeni, a stručno usavršavanje i razumijevanje najčešće su prepušteni savjesti i ambiciji sudca pojedinca. Činjenica koju Ombudsmani nisu ranije spomenuli jeste da bi odvjetnici u građanskim parnicama, sudeći po iskustvu u radu Odjela za praćenje prava djeteta, u zastupanju bračnih supružnika mogli i trebali ulagati više napora da odgovore stranke od nerazumnih zahtjeva, prijedloga za izvođenje dokaza i slično, ukazujući im na to koliko štete svojoj djeci. Nerijetko, prema ocjeni Ombudsmana, odvjetnici, nažalost, doprinose stvaranju ozračja koje nije u najboljem interesu djece. Odvjetnici bi trebali, u kontaktima s drugom stranom, nastojati postići sporazum vodeći računa o najboljem interesu djeteta. Za takvo postupanje, odvjetniku je potrebno stručno i životno iskustvo. Ombudsmani su često u radu sa strankama svjedoci da su djeca zbog poteškoća uvjetovanih razvodom roditelja emocionalno zlostavljana, odnosno manipulira se djetetovim osjećajima, ucjenjuje se, djetetu se daju uloge kojima nije doraslo, oduzima se djeci jedan roditelj na različite načine, uskraćuju se kontakti s obitelji, a sve to predstavlja kršenje dječjih prava. Takvo ponašanje nesumnjivo može ugroziti djetetov razvoj i može rezultirati odstupanjem u ponašanju, depresijom, problemom u odnosima, problemom učenja, problemom u socijalnim interakcijama, te dovesti do stvaranja nesigurnosti, loše slike o sebi i problema identiteta. Bez pravodobne intervencije stručnjaka, djeteta se otuđuje od drugog roditelja, a postupci s ciljem zaštite prava djeteta mogu trajati godinama. Bez obzira na tvrdnje i navode roditelja, višegodišnji rad na predmetima i korespondencija s roditeljima daje za pravo Ombudsmanima da konstatiraju da kada djeteta živi s jednim od roditelja, razlozi za izostanak kontakata s drugim roditeljem moraju se potražiti u prvom roditelju. Mjerodavna državna tijela takvo stanje ne smiju održavati, već ga trebaju ukloniti. Međutim, dešava se da roditelj, s kojim djeteta živi, u korespondenciji s osobljem Odjela iznosi podatke i informacije koje ukazuju na to da nerijetko ima situacija kada najbolji interes djeteta dolazi u sukob s njegovim pravom da održava neposredne kontakte s drugim roditeljem. Tada CSR imaju težak i ozbiljan zadatak da odmjere koje od tih prava ima veću težinu, a svjesni toga da nema djelotvornog mehanizma koji bi u kratkom roku riješio status djeteta, a roditelje prisilio na suradnju.

Ombudsmeni u pojedinačnim predmetima pokušavaju ukazati sudovima na neophodnost brzog sudske postupka, a do donošenja pravomoćne sudske odluke, CSR imaju priliku/obvezu planirati aktivnosti s ciljem zaštite djeteta tijekom postupka razvoda braka. Učinkovit ovršni postupak spriječio bi roditelje u namjeri nepoštovanja sudske odluke. Ombudsmeni tada predlažu/preporučuju mjerodavnim tijelima – timovi CSR, škola, policija, zdravstvena ustanova po potrebi - da zajedničkim mjerama i aktivnostima raspravljaju i dođu do rješenja, te se Ombudsmeni tako pronalaze u ulozi koordinatora.

VII. PREPORUKE OMBUDSMANA BiH

Preporuka vladama Federacije BiH, Republike Srpske i Vladi Brčko Distrikta

- Da posebnu pozornost posvete kategoriji tzv. samohranih roditelja (jednoroditeljskim obiteljima) kako bi oni uživali posebnu pravnu zaštitu i svaku drugu vrstu zaštite koja je potrebna, sukladno najboljem interesu djece.
- Da u istu navedenu svrhu (pružanje pomoći samohranim roditeljima, odnosno djeci) pristupe ozbiljnim analizama i realnim procjenama radi osnivanja i rada alimentacijskih fondova.

Preporuka vladama Republike Srpske i Federacije BiH

- Da prilikom izrade prijedloga zakona i podzakonskih akata koji se tiču socijalne skrbi i dječje zaštite obvezatno konzultiraju i u takav rad uključe i predstavnike CSR.

Preporuka vladama Republike Srpske i Brčko Distrikta

- Da odgovarajućim izmjenama i dopunama postojećih obiteljskih zakona ili zakona o socijalnoj skrbi ili dječjoj zaštiti osiguraju i omoguće da redoviti prvostupanjski sudovi odlučuju u postupcima po prijedlogu stranaka za održavanja osobnih odnosa djeteta s roditeljem s kojim ne živi.

Preporuka Ministarstvu civilnih poslova Bosne i Hercegovine

- Da razmotre mogućnost predlaganja izmjena i dopuna Zakona o izdavanju putnih isprava BiH, s obzirom na odredbe i praktičnu primjenu Naputka o načinu utvrđivanja uvjeta za izdavanje putne isprave iz članka 18. stavak 3. Zakona o putnim ispravama, uvažavajući mišljenje Ombudsmana BiH.

Preporuka Visokom sudbenom i tužiteljskom vijeću BiH

- Da razmotri mogućnost da se u većim gradovima BiH i to u Bihaću, Tuzli, Banjaluci, Brčkom, Mostaru, Trebinju, Zenici, Prijedoru, Istočnom Sarajevu, Doboju i Bijeljini formiraju specijalizirani obiteljskopравни odjeli po uzoru na već postojeći obiteljskopравни odjel pri Općinskom sudu u Sarajevu ili da se određen broj sudaca u istim sudovima specijalizira za oblasti koje se izravno tiču prava djeteta.
- Da razmotri da se pri kantonalnim/okružnim tužiteljstvima odrede, tj. specijaliziraju pojedini tužitelji za rad na kaznenim djelima protiv braka i obitelji, kao i na ostalim kaznenim djelima u kojima se kao oštećeni/žrtve javljaju djeca.

Preporuka Ministarstvu pravde Republike Srpske, Ministarstvu pravde Federacije Bosne i Hercegovine i Vladi Brčko Distrikta

- Da razmotre mogućnost da u okviru postojećih zakonskih rješenja iznađu mogućnost da samo prvostupanjski sudovi u većim gradovima u BiH (Bihać, Tuzla, Banjaluka, Sarajevo, Brčko, Mostar, Trebinje, Zenica, Istočno Sarajevo, Doboj) rješavaju i postupaju u postupcima u kojima se primjenjuju Konvencija o građanskopravnim aspektima međunarodne otmice djece i Konvencija o ostvarivanju alimentacijskih potraživanja u inozemstvu, radi ujednačavanja sudske prakse u BiH, zbog stvaranja tzv. koncentrirane mjerodavnosti zbog cjelishodnosti samih postupaka i stvaranja ujednačene sudske prakse.
- Da u okviru svojih mjerodavnosti i postojećih zakonskih rješenja razmotre da neuposlone, radno sposobne osobe, kojima su djeca povjerena na zaštitu, čuvanje i odgoj u odgovarajućim sudskim i upravnim postupcima u kojima se odlučuje o interesima i pravima djece, budu oslobođena plaćanja sudskih i administrativnih troškova.

Preporuka Ministarstvu pravde Federacije BiH, Ministarstvu uprave i lokalne samouprave Republike Srpske i Vladi BD

- Da se u što većoj mjeri, u onim lokalnim zajednicama u kojima nije organizirana besplatna pravna pomoć pri tijelima uprave i u kojima ne djeluju nevladine organizacije koje pružaju ovu vrstu pomoći, stvore uvjeti da se građanima pruži ova vrsta pomoći.

Preporuka centrima za edukaciju sudaca i tužitelja Republike Srpske i Federacije BiH

- Da u okviru svojih aktivnosti za sljedeću godinu obvezatno razmotre mogućnost da se određen broj sudaca i tužitelja koji rade na postupcima koji se tiču djece i njihovih prava dodatno educiraju kako bi se kod istih postigla dodatna razina senzibilnosti za postupanje u postupcima u kojima se odlučuje o pravima i interesima djece.
- Da se dodatno educiraju sudci o postupanjima u slučajevima primjene Konvencije o građanskopravnim aspektima međunarodne otmice djece i Konvencije o ostvarivanju alimentacijskih potraživanja u inozemstvu, radi ujednačavanja sudske prakse u BiH.

Preporuka Ministarstvu zdravlja i socijalne zaštite Republike Srpske i Federalnom ministarstvu rada i socijalne politike

- Da zajedničkim aktivnostima usklade i izjednače svoja postupanja i pružanje pomoći alimentacijskim povjeriteljima u ispravkama i dopunama prijedloga za izvršenje u slučajevima postupanja sukladno Konvenciji o ostvarivanju alimentacijskih zahtjeva u inozemstvu.

Pozivaju se mjerodavna tijela kojima su upućene preporuke da Ombudsmanima BiH dostave izvješće o radnjama i aktivnostima poduzetim u cilju implementacija preporuka, u roku 90 dana od dana prijema preporuke/izvješća, pismenim putem na adresu Ravnogorska br. 18, 78000 Banja Luka.

Dodatak I.

OPĆI PODACI O USTANOVAMA											
Naziv ustanove	Ukupan broj uposlenika u ustanovi	Broj uposlenika s VSS	Broj uposlenika s VŠS	Broj uposlenika sa SSS	Broj službi u ustanovi	Broj stručnih timova	Dječja i obiteljska zaštita				Broj pravnik pravnika
							Broj psihologa	Broj pedagoga	Broj defektologa	Broj socijalnih djelatnika	
JU Centar za socijalni rad Bileća	8	5	2	/	/	2	po potrebi	1	po potrebi	1 + 1 dipl. ekonomist	1
Opština Trnovo	19	9	2	3	2	3	/	/	/	/	/
JU Centar za socijalni rad Višegrad	6	2	3	1	/	1	/	/	/	4	/
JU Centar za socijalni rad Trebinje	22	14	2	6	2	6	1	/	1	6	2
JU Centar za socijalni rad Novo Goražde	2	1	1	/	/	1	/	/	1	1	/
JU Centar za socijalni rad Rudo	6	2	2	2	/	/	1	/	/	2	1
JU Centar za socijalni rad Pale	10	2	5	2	/	3	1	/	/	4	1
JU Centar za socijalni rad Rogatica	8	4	2	2	/	1	/	1	1	2	2
Centar za socijalni rad Istočno Novo Sarajevo	5	2	2	1	/	1	1	/	/	2	1
Općina Doboј Jug	4	2	1	1	/	/	/	/	/	/	3
Služba stručnih, općih poslova i društvene djelatnosti	9	3	/	6	/	/	/	/	/	1	2
Općina Kreševo, Služba za gospodarstvo, braniteljsko-invalidsku i socijalnu skrb	3	2	1	/	/	1	/	/	/	2	1

JU Centar za socijalni rad Živinice	12	7	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	4	1
JU Centar za socijalni rad Bosanska Krupa	8	5	/	3	/	1	1	1 - pripravnik	/	1	1	3	3	1
Centar za socijalni rad Orašje	4	2	2	/	/	/	/	/	/	/	/	3	3	1
Opština Drvar, Služba opšte uprave i društvenih djelatnosti, Socijalna zaštita	5	1	1	2	1	1	1	/	/	/	/	1	1	1
JU Centar za socijalni rad Bugojno	8	2	4	2	2	/	1	/	/	/	/	3	3	2
Služba za opću upravu i boračko - invalidsku zaštitu Fojnica	3	2	/	1	/	/	1	/	/	/	/	/	/	1
JU Centar za socijalni rad Zavidovići	10	3	3	3	/	/	/	/	/	/	/	5	5	1
JU Centar za socijalni rad BPK Goražde	/	5	5	6	/	/	3	/	/	/	/	/	/	1
JU Centar za socijalni rad Jablanica	6	1	2	2	3	3	1	spoljni suradnik	/	/	/	1	1	1
JU Centar za socijalni rad Sapna	4	3	/	1	/	/	1	/	/	/	/	3	3	/
Centar za socijalni rad Glamoč	2	2	/	/	/	/	/	/	/	/	/	1	1	1
Centar za socijalni rad Platićevo	4	2	1	1	/	/	/	2	/	/	/	/	/	1
JU Centar za socijalni rad Gacko	10	4	2	4	2	2	2	1	/	/	/	2	2	1
JU Centar za socijalni rad Laktaši	17	10	1	5	/	/	2	2	1	1	1	5	5	1
JU Centar za socijalni rad Banjaluka	76	60	/	14	3	3	3	5	3	1	1	38	38	5
Centar za socijalni rad Kozarska Dubica	10	8	/	2	/	/	2	1	1	/	/	5	5	2
JU Centar za socijalni rad Šipovo	6	3	1	2	3	3	1	/	/	/	/	2	2	/

JU Centar za socijalni rad Novi Grad	14	7	1	6	5	1	1	/	1	/	4	2
Centar za socijalni rad Ljubinje	3	2	/	1	1	1	/	/	/	/	1	/
Služba socijalne i dječje zaštite Kupres	1	1	/	/	1	/	/	/	/	/	/	/
JU Centar za socijalni rad Kostajnica	4	1	2	1	1	1	1	1	/	/	1	1
Opština Vukosavlje	2	1	1	/	/	/	/	/	/	/	/	1
Opština Istočni Stari Grad	1	1	/	/	1	/	/	/	1	/	/	/
JU Centar za socijalni rad Srebrenica	4	1	1	2	/	1	/	/	/	/	2	1
JU Centar za socijalni rad Sokolac	6	3	2	/	1	1	1	/	1	1	1	1
JU Centar za socijalni rad Nevesinje	7	4	1	1	/	2	/	/	/	/	2	1
JU Centar za socijalni rad Bratunac	6	2	1	3	1	1	/	/	/	/	1	1
Centar za socijalnu skrb Tomislavgrad	5	1	3	1	/	1	/	/	/	/	3	1
JU Centar za socijalni rad Maglaj	9	2	3	3	/	1	/	/	/	/	2	2
JU Centar za socijalni rad Kakanj	12	5	3	3	/	3	1	1	/	/	5	2
Centar za socijalni rad Gornji Vakuf - Uskoplje	6	2	3	1	/	1	/	/	/	/	3	1
JU Centar za socijalni rad Široki Brijeg	8	3	3	2	3	3	1 po potrebi	1 po potrebi	/	1 po potrebi	2	1
JU Centar za socijalni rad Gračanica	6	3	/	2	/	1	/	/	/	/	2	1
JU Centar za socijalni rad Velika Kladuša	11	8	/	2	/	7	1	/	/	/	3	2
JU Centar za socijalni rad Doboj Istok	4	/	2	2	/	1	/	/	/	/	1	1
JU Centar za socijalni rad Kladanj	6 + 1 na određeno vrijeme	2	1	4	1	1	1	1	1	/	2	/

JU Kantonalni centar za socijalni rad Sarajevo - Vogošća	12	8	1	3	/	/	1	/	1	1	/	4	2
JU Centar za socijalni rad Donji Vakuf	6	4	2	/	/	1	/	/	/	/	/	2	2
JU Centar za socijalni rad Vareš	8	5	/	2	/	2	/	1	1	1	/	1	/
JU Centar za socijalni rad Ze-Do	12	5	1	4	2	2	1	2	povremeno / vanjski stručni suradnik				1
JU Centar za socijalni rad, Općina Teočak	4	2	/	2	/	1	/	1	/	1	/	/	1
JU Centar za socijalni rad Olovo	6	1	3	2	/	1	/	1	/	/	/	4	/
JU Centar za socijalni rad Gradačac	12	6	2	4	/	1	1 - na određeno vrijeme	1	/	/	1	4	1
JU Centar za socijalni rad Kalesija	10	6	/	2	5	1	1	1	1	/	/	2	1
JU Centar za socijalni rad Prozor - Rama	5	3	1	1	/	/	/	/	/	/	/	2	1
JU Centar za socijalni rad Sanski Most	14	6	1	7	/	1	1	1	1	/	1	3	2
JU Centar za socijalni rad Busovača	6 + 1 na određeno vrijeme	3 + 1 na određeno vrijeme	1	1	1	3	1	1	1	1	/	1	1
JU Centar za socijalni rad Konjic	10	7	/	3	/	1	1 spoljnji suradnik	/	/	/	/	4	2
Centar za socijalni rad Domaljevac	2	1	/	1	/	/	/	/	/	/	/	/	/
JU Centar za socijalni rad Cazin	12	9	1	2	3	9	1	1	/	/	/	5	1
Centar za socijalni rad Stolac	6	2	2	2	2	1	/	/	/	/	/	2	2
JU Kantonalni centar za socijalni rad Kanton Sarajevo	154	102	21	22	10	3 (u svakoj službi)	1	1	1	/	/	1	1

Centar za socijalni rad Lopare	6	1	2	2	3	1	/	/	/	1	1
JU Centar za socijalni rad Prnjavor	13	6	3	3	/	2	1	/	5	1	1
JU Centar za socijalni rad Bijeljina	30	15	9	5	4	10	1	1	11	2	3
JU Centar za socijalni rad Srbac	8	3	2	3	3	1	/	/	2	/	/
JU Centar za socijalni rad Foča	/	7	2	2	1	1	1	1	4	1	1
JU Centar za socijalni rad Vlasenica	6	1	4	1	/	1	1	1	3	1	1
JU Centar za socijalni rad Bihać	19	13	3	4	/	11	1	1	8	/	1
Centar za socijalni rad Čajniče	6	3	1	2	/	1	1	1	1	/	1
Odjel socijalne skrbi, Općina Kiseljak	4	2	/	2	/	/	/	/	/	/	/
JU Centar za socijalni rad Istočna Ilidža	8	5	1	2	/	1	1	1	2	/	1
Opština Krupa na Uni	1	/	/	1	/	/	/	/	/	/	/
Odjeljenje za opštu upravu Ribnik	2	2	/	/	/	/	/	/	/	/	1
Centar za socijalni rad Gradiška	18	13	/	4	1	1	1	1	7	/	1
Centar za socijalni rad Doboj	35	14	7	11	3	3	1	1	9	/	2
JU Centar za socijalni rad Bužim	7	4	2	1	/	1	1	1	1	/	1
JU Centar za socijalni rad, Opština Brod	12	4	3	4	3	3	1	/	2	/	4
JU Centar za socijalni rad Šamac	8	5	2	1	2	2	/	/	2	1	1

Dodatak II.

Nevladine organizacije s kojima je ostvarena suradnja na izradi izvješća:

OSMIJEH ANĐELA iz Prijedora, Gordana Štrbac i Bosančić Sovka

Udruga „Svjetlost“ Gradiška, predstavnica Udruge Zorica Stupar

Vaša prava Bosne i Hercegovine, ured u Banjaluci, Dijana Marjanović, pravnica

„Zdravo da ste“ Banjaluka, Aleksandra Kukilo

Udružene žene Banjaluka, Lana Jajčević, Dragana Miljković

„Ponos“ Banjaluka, Ramzija Spahić

Udruga „Žena BiH“ Mostar, Azra Hasanbegović, Mirela Babović

Vaša prava BiH, Ahmet Salčin

Fondacija lokalne demokratije, Sarajevo

Udruga „Moja, tvoja, naša“ Sarajevo

Udruga „Budućnost“ Modriča

Dodatak III.

Tekst Memoranduma o suradnji CSR s Ombudsmanima BiH

Pozivajući se na međunarodne dokumente: Konvenciju o pravima djeteta, Pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima, Pakt o građanskim i političkim pravima, Konvenciju o eliminaciji svih oblika diskriminacije, Konvenciju o eliminaciji rasne diskriminacije, Konvenciju o sprječavanju torture i drugih surovih, neljudskih i ponižavajućih kazni ili postupaka, te Strategiju djelovanja Institucije ombudsmana za ljudska prava za razdoblje 2010 – 2014. kojom je utvrđena obveza jačanja suradnje s institucijama u BiH u daljnjem razvitku demokracije utemeljene na vladavini prava i poštivanju ljudskih prava, a što, prije svega, uključuje zajedničke analize i procjene kršenja ljudskih prava.

Duboko svjesni da se jačanje vladavine prava i poštivanje ljudskih prava u Bosni i Hercegovini može uspješno osigurati samo uz aktivno sudjelovanje i uz neposrednu suradnju i redovitu koordinaciju svih subjekata, uključujući i suradnju Institucije ombudsmana za ljudska prava, kao nacionalnog mehanizma za zaštitu ljudskih prava sa institucijama koje su orijentirane prema građanima i koje pružaju određene usluge građanima.

Ombudsmani za ljudska prava Bosne i Hercegovine (u daljnjem tekstu Ombudsmani BiH), gospodin Ljubomir Sandić, gospođa Jasminka Džumhur i gospođa Nives Jukić, i ravnateljice centara za socijalni rad (u daljnjem tekstu: CSR):

Borka Vukajlović, ravnateljica Centra za socijalni rad Banja Luka,
Zora Dujmović, ravnateljica Centra za socijalni rad Mostar,
Mirsada Poturković, ravnateljica Centra za socijalni rad Sarajevo,
Sonja Brčinović, ravnateljica Centra za socijalni rad Tuzla,
Nataša Stevanović, šefica Pododjeljenja za socijalnu zaštitu - Centar za socijalni rad Brčko,
Aida Omanović, ravnateljica Centra za socijalni rad Bihać

suglasili su se da svoju komunikaciju i suradnju urede kroz sljedeći

MEMORANDUM O SURADNJI

I. Opća načela

Potpisnice su suglasne da će podsticati blisku suradnju i razmjenu informacija radi provedbe aktivnosti s krajnjim ciljem izrade sveobuhvatnog specijalnog izvješća „Djeca u konfliktnim razvodima“ Institucije ombudsmana za ljudska prava Bosne i Hercegovine tijekom 2013. godine, te izrade specijalnog izvješća “Uloga centara za socijalni rad u zaštiti prava djeteta”.

Suradnja će se temeljiti na načelima:

- **Partnerstva** – Institucija ombudsmana za ljudska prava Bosne i Hercegovine i centri za socijalni rad surađivat će na partnerskim osnovama,

- **Transparentnosti** – Institucija ombudsmana za ljudska prava Bosne i Hercegovine pravodobno će prezentirati informacije o rezultatima svojih aktivnosti,
- **Međusobnog informiranja** – Institucija ombudsmana za ljudska prava Bosne i Hercegovine sačinit će mailing listu, radi lakše i jednostavnije komunikacije i razmjene informacija.

II. Oblast suradnje

- Cilj istraživanja Institucije ombudsmana za ljudska prava Bosne i Hercegovine (u daljnjem tekstu: Institucija ombudsmana), a na temeljima zajedničke suradnje s mjerodavnim CSR, jeste prepoznati i utvrditi razloge i uzroke koji dovode do kršenja prava djece u konfliktnim razvodima, te mjerodavnim vlastima na svim razinama, a na temelju rezultata istraživanja, predložiti moguća rješenja čija bi implementacija trebala unaprijediti i zaštititi djecu u konfliktnim razvodima, čime bi se u što većoj mjeri omogućilo neutraliziranje i umanjene negativnih posljedica razvoda roditelja po emocionalni razvoj djece i njihovo psihofizičko zdravlje.
- Sveobuhvatna analiza problematike konfliktnih razvoda zahtijeva aktivno sudjelovanje mjerodavnih tijela skrbništva, koja predstavljaju najvažniju kariku u lancu pružanja zaštite djeci i ostvarivanju njihovih prava na području jedne lokalne zajednice. Predstavnici tijela skrbništva svakodnevno se susreću sa svim problemima i izravno su svjedoci brojnih kršenja prava djece, što im svakako daje za pravo da predlažu zakonska i stručna rješenja problema, zbog čega su potpisnice Memoranduma suglasne da surađuju na istraživanju koje je predmet ovoga memoranduma.
- Značaj i uloga koju CSR imaju u zaštiti prava građana nemjerljiva je i predstavlja stub u razvitku jednog društva, zbog čega postoji potreba da se osigura permanentno jačanje kapaciteta CSR, a za što je preduvjet sveobuhvatna analiza trenutnog položaja CSR u BiH. U okviru zajedničke suradnje utemeljene na načelima ovoga memoranduma potpisnice Memoranduma zajednički će realizirati aktivnost uz puno uvažavanje stručnog mišljenja CSR.

III. Aktivnosti za ostvarivanje suradnje

- CSR će omogućiti predstavnicima Institucije ombudsmana intervjuje/razgovore s predstavnicima stručnih timova koji rade na referatima koji se tiču problematike konfliktnih razvoda, odnosno sa stručnim osobljem.
- Predstavnici CSR prihvataju da će ispuniti upitnike/ankete, s napomenom da će se upitnici/ankete dostaviti svim tijelima skrbništva u Bosni i Hercegovini.
- CSR će u vremenskom razdoblju od 60 dana od dana potpisivanja Memoranduma, u dogovoru s predstavnicima Institucije ombudsmana, omogućiti promatranje relevantnih

postupaka koji se vode kod mjerodavnog tijela skrbnika, a sve prema procjeni stručnog tima CSR, i o predmetu i dinamici promatranja, u svezi s razvodom braka i donošenjem odluka koje se tiču prava djece, uz prethodnu dobijenu suglasnost stranaka u postupku.

- Predstavnici CSR preuzimaju obvezu da ispune upitnike koji se odnose na njihove kapacitete a koji će od Institucije ombudsmana biti upućeni u cilju izrade specijalnog izvješća "Uloga centara za socijalni rad u zaštiti prava djeteta".

IV. Mehanizmi za ostvarivanje suradnje

- Nakon potpisivanja sporazuma, potpisnice sporazuma imenovat će osobe zadužene za koordinaciju aktivnosti utvrđenih ovim memorandumom. Institucija ombudsmana uspostaviti će mailing listu putem koje će biti omogućena stalna razmjena relevantnih informacija.
- Institucija ombudsmana će shodno svojim mogućnostima održavati koordinacijske sastanke s potpisnicima Memoranduma, a najmanje jednom tijekom realizacije aktivnosti utvrđenih u Memorandumu.
- Prilikom sačinjavanja izvješća, Ombudsmani BiH obvezuju se da će, uključujući sve aktivnosti, u potpunosti zaštititi identitete kako stručnih osoba pri centrima, tako i svih stranaka u postupcima. Institucija ombudsmana jamči povjerljivost i profesionalnost u svim situacijama, kao i tajnost svih podataka prilikom izvješćivanja i analiziranja.
- Ombudsmani BiH ostavljaju slobodu i prepuštaju stručnom osoblju da procijene u kojim će postupcima i aktivnostima omogućiti nazočnost predstavnika Institucije ombudsmana, uvažavajući sve okolnosti i specifičnosti svakog pojedinačnog slučaja.
- Ombudsmani BiH se obvezuju da ravnateljima centara na zajedničkom sastanku, prije finaliziranja izvješća, prezentiraju sve rezultate istraživanja, kao i da im omoguće prezentacije prijedloga preporuka koje će Ombudsmani BiH uputiti mjerodavnim tijelima izvršne i zakonodavne vlasti u Bosni i Hercegovini.

V. Stupanje na snagu Memoranduma o suradnji

Memorandum o suradnji stupa na snagu danom potpisivanja, a zaključuje se na određeno vrijeme, do 31.12.2013. godine.

Napomena, sa CSR/potpisnicima Memoranduma Ombudsmani i osoblje obavili su razgovore i konzultacije prije i poslije potpisivanja Memoranduma, a 16.09.2013. godine održan je zajednički radni/konzultativni sastanak u Banjaluci.

Dodatak IV.

Konzultativni sastanci/razgovori s predstavnicima mjerodavnih tijela (sudovi, tužiteljstva, policija, Ministarstvo pravde Bosne i Hercegovine)

Općinski sud Sarajevo, sudac Milenko Bošković

Općinski sud Mostar, sutkinja Nada Hamović-Kovačević

Osnovni sud Banjaluka, sudci Slavica Slavnić i Nebojša Pejović

Ministarstvo pravde Bosne i Hercegovine, pomoćnik ministra Nikola Sladoje

Ministarstvo unutarnjih poslova Kantona Sarajeva, Hasan Begić, Dejan Rasić (sektor kriminalističke policije)

Centar javne bezbjednosti Banjaluka, Miroslav Đurić, šef Odsjeka za sprečavanje maloljetničke delinkvencije u Sektoru kriminalističke policije

Ministarstvo unutarnjih poslova Hercegovačko-neretvanskog kantona, Hasan Lerić, Ranko Anić

Kantonarno tužiteljstvo Hercegovačko-neretvanskog kantona, kantonarna tužiteljica Štefica Lakičević

Okružno tužiteljstvo Banjaluka, glavni okružni tužitelj Želimir Lepir, okružne tužiteljice Snježana Živković i Tatjana Ninković

Kantonarno tužiteljstvo Sarajevo, kantonarna tužiteljica Ljiljana Marilović